

## Täysistunto

### Keskiviikko 23.11.2022 klo 14.02—22.34

#### 12. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 274/2022 vp

##### *Lähetekeskustelu*

**Puhemies Matti Vanhanen:** Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 12. asia. Asian käsittely keskeytettiin 22.11.2022 pidetyssä täysistunnossa. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan.

Lähetekeskusteluun varataan tässä vaiheessa enintään 30 minuuttia. — Keskustelu, edustaja Kärnä.

Asian käsittelyssä noudatettiin aikataulutettujen asioiden osalta sovittuja menettelytapoja.

##### *Keskustelu*

18.32 **Mikko Kärnä kesk:** Arvoisa herra puhemies! Olaus Petrin 1500-luvulla kokoamis- ja tuomarinohjeissa todetaan: ”Mikä ei ole oikeus ja kohtuus, se ei voi olla lakikaan.” Tämä nyt eduskunnalle annettu esitys ei ole kohtuullinen, eikä se ole millään muotoa oikeudenmukainen. [Perussuomalaisten ryhmästä: Se on julma!] Mikäli se jollain taikatempulla hyväksyttäisiin, olisi Suomi syylistynyt vakavaan ihmisoikeusrikkomukseen poistamalla osalta alkuperäiskansaanamme saamelaisiin kuuluvilta henkilöiltä alkuperäiskansalle kuuluvat poliittiset oikeudet ja luonut modernin kastijärjestelmän, jossa toisella osalla saamelaisista on kaikki poliittiset oikeudet mutta toiselta osalta evätään oikeus osallistua saamelaiskäräjien kulttuuri-itsehallintoon.

Arvoisa puhemies! Esitykseen sisältyy useita ongelmakohtia. Syvin niistä on lain 3 §, jota ollaan oikeusministeriön esityksellä kaventamassa poistamalla siitä niin sanottu lappalaiskriteeri. Esimerkiksi Oikeuskanslerinvirasto on vastustanut esitystä. Sen lausunnossa todetaan seuraavaa: ”Esitys pyrkii vahvistamaan saamelaisten itsemääräämisoikeutta. Se kuitenkin sulkisi tähän asti osan itseään vilpittömästi saamelaisina pitäneistä ja sellaisiksi myös vahvistetuiksi tulleista saamelaisyhteisön osallistumisoikeuksien ja päätöksenteon ulkopuolelle. Määrittelemällä saamelaisuuden uudelleen esitys toteutuessaan myös puuttuisi hyvin henkilökohtaiseen, syvälliseen ja kokonaisvaltaiseen osaan ihmisen identiteettiä, nimittäin etnisyyteen. Esitys saattaa silloin hyvistä tarkoituksistaan huolimatta olla joidenkin yksittäisten henkilöiden kohdalla kohtuuton, luoda katkeruutta ja syventää vain yhteisön jakolinjoja.” Juuri näin on nyt tapahtumassa. On merkille pantavaa, että yhdeksän saamelaiskäräjien 21:stä vaaleilla valitusta jäsenestä vastustaa nyt annettua esitystä. Kyseessä on saamelaisten perustuslaki, emmekä voi hyväksyä tällaisia lakeja näin ohuella enemmistöllä.

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

Oikeuskanslerinvirasto jatkaa edelleen lausuntoaan: ”Katkos kotona ensimmäisenä kielenä opittuun saamen kielen perinteeseen voi olla suomalaistamistoimien syytä. Saamen kielen puhumista on voitu estää, siitä rangaista taikka se on tehty muutoin vähäarvoiseksi. Pahimmillaan esitys saattaa silloin tahtomattaan jopa rakentua pakkoassimilaation tulosten päälle ja vahvistaa niitä.” Juuri näinkin on tapahtumassa. Meille on tuotu eduskuntaan laki, joka vahvistaa kolonialismia ja kohtelee heikoimmin niitä, joita on jo aiemmin kohdeltu valtion tasolta kaikista huonoimmin.

Arvoisa puhemies! Lain muuttamista on perusteltu Suomen YK:n eri elimiltä saamalla huomautuksilla. On kuitenkin ymmärrettävä, että yksikään YK:n toimielin ei ole vaatinut Suomea muuttamaan saamelaismääritelmäämme nyt esitetyllä tavalla. Päinvastoin esimerkiksi CERD on todennut sen olevan linjassa maamme kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Jos ministeri Henriksson olisi täällä paikalla, niin kysyisin häneltä, miksi te tästäkin huolimatta olette muuttamassa juuri tätä kohtaa lainsäädännössä.

Hyvät edustajakollegat erityisesti siellä vasemmalla, haluan kysyä teiltä: Kuinka ihmeessä voitte olla tukemassa esitystä, joka polkee inarinsaamelaisten ja metsäsaamelaisten oikeuksia? Kuinka ihmeessä vähemmistön vähemmistöjen oikeudet eivät näytä merkitsevän teille mitään? Kuinka te voitte puhua, ja mielestäni aivan oikein, transihmisten oikeuksista sukupuolensa itseidentifikaatioon, mutta sivuutatte asian täysin saamelaiskäräjälain kohdalla ja haluatte ja kannatatte poliittisesti valittuja rotuunottolautakuntia, sitä, että istuva hallitus saa päättää, kuka seuraavissa vaaleissa äänestää? Tällä ei, arvoisa puhemies, ole mitään tekemistä demokratian kanssa.

Olen itse työskennellyt saamelaisasioiden kanssa nyt yli kymmenen pitkää vuotta. Olen esittänyt ratkaisuvaihtoehtoja lain korjaamiseksi. Yksi vaihtoehto olisi toteuttaa niin sanottu ryhmäidentifikaatio ei-poliittisesti ja hyväksyä nykyisellään esimerkiksi kymmenen jo saamelaiskäräjien vaaliluettelossa olevan henkilön todistus hakijan saamelaisuudesta määrääväksi kriteeriksi. Toinen vaihtoehto olisi perustaa jokaiselle saamelaisryhmälle oma itsehallintoelin yhtäläisillä oikeuksilla ja mahdollisesti laajentaa saamelaisaluetta etelään kattamaan koko vanhojen lapinkylien alue. Oikeusministeriö ei ole kuitenkaan halunnut kuulla mitään tällaista, vaan se on mennyt saamelaiskäräjien poliittisen enemmistön tahdon mukaan ja sivuuttanut saamelaisten omat vähemmistöt. On oleellinen kysymys, kuka hyötyy eniten, kun saamelaisten määrä pidetään keinotekoisesti mahdollisimman pienenä. Jätän tämän jokaisen kuulijan arvioitavaksi.

Arvoisa puhemies! En voi hyväksyä vähemmistön vähemmistöjen oikeuksien polkemista, ja siksi esitän jo tässä vaiheessa, että tämä lakiesitys hylätään. Oikeusministeri Henriksson ja pääministeri Marin ovat tällä toiminnallaan aiheuttamassa vakavaa haittaa Suomen kansainväliselle maineelle. Mikäli tämä esitys eduskunnassa hyväksyttäisiin, asian käsittely jatkuisi täysin varmasti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa. Kyseessä olisi ihmisoikeusloukkaus vailla vertaa — kolonialismin jatkaminen. On nimittäin aivan käsittämätöntä, että valtio, joka pyrki pakkosuomalaistamaan saamelaisia, vei heiltä kielen, on nyt tällä perusteella viemässä pahimmin suomalaistamistoimista kärsineiltä myös heidän oikeutensa etnisiteettiinsä ja kulttuuriinsa.

Oikeusministeri Henrikssonilla olisi vielä mahdollisuus vetää tämä ihmisoikeuksia loukkaava esitys pois eduskunnasta. Toivon todella, että hän harkitsisi asiaa ja käynnistäisi saamelaiskäräjälain parlamentaarisen uudistuksen, jossa sitoudutaan takaamaan kaikkien saamelaisten ja kaikkien saamelaisryhmien oikeudet. — Kiitos.

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

**Puhemies Matti Vanhanen:** Edustaja Kivelä poissa, edustaja Malm poissa. — Edustaja Elo.

**18.39 Tiina Elo vihr:** Arvoisa puhemies! Haluan osoittaa tukeni saamelaisille ja saamelaiskäräjälain uudistamiselle. Suomi on saanut ihmisoikeuksien toteutumista valvovilta kansainvälisiltä toimielimiltä lukuisia huomautuksia saamelaisten ihmisoikeuksien rikkomisesta. Tämä tilanne meidän on nyt korjattava, ja siksi on tärkeää, että saamelaiskäräjälakiuudistus on viimein saatu eduskunnan käsiteltäväksi.

YK:n ihmisoikeuskomitea on selväsanaisesti suosittanut Suomea arvioimaan saamelaiskäräjälakia uudestaan. Olennaista on varmistua siitä, että edellytykset äänioikeudelle saamelaiskäräjillä määritellään ja niitä sovelletaan kunnioittaen saamelaisten itsemääräämisoikeutta. Lisäksi komitea on suosittanut, että Suomi toteuttaisi kaikki tarvittavat toimet estääkseen vastaavat loukkaukset jatkossa. Saamelaisilla on Suomessa vain yksi edustuselin, saamelaiskäräjät. On selvää, että tämän edustuselimen jäsenten tulee olla sellaisia, jotka saamelaiset ja saamelaiskäräjät tunnistavat yhteisönsä jäseniksi.

Niin saamelaiset kuin kansalaiset laajemminkin ovat vedonneet meihin kansanedustajiin saamelaiskäräjälain uudistamiseksi. Huoli uudistuksen toteutumisen puolesta on aito, ja saamelaisyhteisö on ymmärrettävästi uupunut ja turhautunut jatkuvaan kamppailuun oikeuksiensa toteutumisen puolesta. Tämä on nyt kolmas hallitus, joka on yrittänyt viedä saamelaiskäräjälakia maaliin. Nykylaki on vuodelta 1995 ja auttamatta vanhentunut. Meidän on nyt vihdoin lunastettava lupaukset saamelaiskäräjälain uudistamisesta sellaiseksi, että se kunnioittaa saamelaisten itsemääräämisoikeutta.

Arvoisa puhemies! Uudistusta on käsitelty paljon julkisuudessa, ja valitettavasti saamelaiskäräjälaista ja saamelaisista on kiertänyt paljon myös vääriä tietoja ja väitteitä. Tämä lakiuudistus on valmisteltu huolella ja saamelaisia kuullen. Hallituksen esityksessä tunnistetaan kaikki Suomessa elävät kolme kieliryhmää, ja uudistus jopa laajentaa saamelaisten mahdollisuuksia hakeutua saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Kielikriteeri ulotettaisiin iso-vanhempia kauemmas, niin että uudistus huomioisi kielen menettäjät isoiso-vanhempiin asti. Tämä hyödyttää erityisesti inarinsaamelaisia, joilla kieli on saattanut kadota jo aiemmin.

Saamelaiskäräjälakiin liittyy paljon kysymyksiä, jotka ovat jääneet vähemmälle huomiolle. On selvää, että jos emme pysty ratkaisemaan saamelaiskäräjälakikysymystä, Suomen maine ihmisoikeuksia ja alkuperäiskansaa kunnioittavana maana on uhattuna. Näillä asioilla on merkitystä Suomen maabrändin sekä houkuttelevuuden kannalta mutta myös investointien ja toimintaympäristön ennakoitavuuden näkökulmasta. Sosiaalisen vastuun kysymykset saavat yhä enemmän painoarvoa niin lainsäätäjän, sijoittajien kuin rahoittajien toiminnassa. On myös huomioitava, että laki toisi merkittäviä parannuksia viranomaistoimintaan, kun neuvotteluvuoroitetta selvennetään. Samoin uuden riippumattoman muutoksenhakulautakunnan perustaminen vapauttaisi resursseja jo nyt ruuhkautuneelta tuomioistuinlaitokselta.

Arvoisa puhemies! Saamelaiskäräjälain uudistuksessa on kyse saamelaisten itsemääräämisoikeudesta ja oikeudesta määrittää itse yhteisönsä jäsenet. On kyse saamelaisten oikeudesta varmistaa, että heidän ainoassa edustuselimessään on heitä edustavat henkilöt, jotka saamelaiset tunnistavat perinteisen tapansa mukaan yhteisönsä jäseniksi. Saamelaisten viesti asiassa on selvä, ja sille on ihmisoikeusjärjestöjen ja -toimijoiden vahva tuki. Toivon, että tämä viesti kuuluu myös tässä salissa.

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

**Puhemies Matti Vanhanen:** Edustaja Adlercreutz, poissa. — Edustaja Purra.

18.43 **Riikka Purra ps:** Arvoisa herra puhemies! Saamelaisten asia on noussut politiikan ytimeen — ei välttämättä itse aiheen takia vaan siksi, että se repii hallitusta. Nyt tämä riitaisa esitys joka tapauksessa on eduskunnassa. Olen itse ottanut aiheeseen muutaman kerran julkisesti kantaa. Olen tavannut sekä pohjoisessa kiertäessäni että Helsingissä useita saamelaisdelegaatioita, ja vaikka aihe ei perussuomalaisille ole kovin profiiliteema ja itsekin olen tällainen etelän kaupunkivaris, joskin myös pohjoisin juurin, koen kuitenkin, että kyse on oikeudenmukaisuudesta. Perussuomalaiset puolustaa oikeudenmukaisuutta, ja siksi olen ottanut asiaan kantaa. Korostettakoon, että puolue tai eduskuntaryhmä eivät ole vielä käsitelleet virallisesti asiaa.

Esityksen yleisenä tavoitteena on turvata saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutuminen ja parantaa saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon ja saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä. Näin ei kuitenkaan ole käymässä, sillä kaikki saamelaisryhmät eivät esityksen mukaan tule huomioiduksi. Suurimmat riidanalaisuudet liittyvät saamelaismääritelmään. Määritelmä on oleellinen paitsi tunnustamisen myös esimerkiksi erilaisiin maanomistuksiin liittyvien seikkojen takia. Määritelmää tiukennetaan tässä esityksessä. Esityksessä oleellisimmaksi saamelaismääritelmäksi tulisi kieli — niin sanottu lapalaiskriteeri poistettaisiin. Vaaliluetteloon ei voisi enää jatkossa tulla merkityksi sillä perusteella, että henkilö on esimerkiksi metsäsaamelainen tai sellaisen jälkeläinen. Tämä siirtäisi ison osan sukuketjultaan saamelaiseksi itsensä katsovia henkilöitä lain ulkopuolelle. Tämä lakiesitys on paitsi epädemokraattinen myös osin mielivaltaisten määritelmiensä kannalta syrjivä, jopa rasistinen. Osalta saamelaisista poistettaisiin äänioikeus saamelaiskäräjävaaleissa. Luettelosta poistettaisiin jopa suurimpia ääniharavia — niitä, joita saamelaiset itse ovat kannattaneet eniten. Kovaäänisimmät puolustajat, ainakin sosiaalisessa mediassa, näyttävät olevan usein niin sanottuja citysaamelaisia, joiden puolueyhteys tuntuu usein olevan vihreät tai vasemmisto [Välihuutoja perussuomalaisten ryhmästä] — näiden henkilöiden, joilta itsekin saan hyvin paljon aggressiivista palautetta jatkuvasti. Ja tämän esityksen mukaan nämä niin sanotut väärät saamelaiset eivät voisi osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ja heidän alkuperäiskansan oikeutensa näin ollen poistettaisiin. Esityksen kannattajien mielestä nämä saamelaiset eivät ole oikeita saamelaisia, vain he itse ovat. Osa esityksen kannattajista kieltää kokonaan näiden muiden ryhmien olemassaolon. Tämä on käynyt esille lukuisissa Twitter-keskusteluissa.

Näin ristiriitainen laki ja siitä seurannut riitely eivät ole hyväksi saamelaisuudelle ja heidän elinvoimalleen. Sanasta ”saamelainen” tulee tällä hetkellä etelässä ehkä eniten mieleen riitely ja konfliktit. Näin ei pitäisi olla. Saamelaiskäräjälaki tulee uudistaa kuullen eri saamelaisryhmiä yhdenvertaisesti ja huolehtien kaikkien saamelaisten oikeuksista ja alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeudesta. En kannata tätä lakiesitystä. [Mikko Kärnä: Hyvin puhuttu!]

**Puhemies Matti Vanhanen:** Edustaja Kulmuni.

18.47 **Katri Kulmuni kesk:** Arvoisa puhemies! Vaikka hallitus on tehnyt monia tärkeitä asioita pohjoisen Suomen hyväksi, valitettavasti tämän lakiesityksen osalta on luotu enemmän jännitteitä ja eripuraa kuin purettu niitä. Sitä ei voi pitää hyvänä toimintatapana maan hallitukselta. Julkisuudessa on esitetty monenkirjavia väitteitä, miksi keskustalaiset ovat

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

kritisoineet tätä lakiesitystä. En pidä parlamentarismien kannalta järkevänä, että lakiesitys tuodaan nyt kolmatta kertaa eduskunnan käsittelyyn lähes identtisenä aikaisempiin kaatuneisiin käsittelyihin verrattuna.

Lakiesityksessä on kolme ongelmallista kohtaa. Näistä kaikista helpoiten ratkaistavissa on 9 §, jos siitä vain olisi neuvoteltu. Saamelaiden itsehallinto on kulttuuriin ja kieleen liittyvää. Kunta vastaa maankäytöstä laajasti ja monialaisesti ja joutuu muun muassa yhteensovittamaan eri elinkeinojen intressejä. Saamelaisalueen laajin kunta Inari on lausunnotsaan kertonut vastustavansa 9 §:n nykyistä muotoilua, joten olisi ollut hallitukselta asiallista kuunnella myös saamelaisalueen kuntien näkemystä asian osalta.

Paljon vaikeampia kysymyksiä ovat kiista saamelaismääritelmästä ja saamelaiskäräjien vaaliluettelosta. Saamelaiskäräjät ovat kritisoineet korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiä hyväksyä ihmisiä vaaliluetteloon vastoin käräjien vaalilautakunnan päätöksiä. Kun näitä korkeimman hallinto-oikeuden kautta hyväksytyjä henkilöitä käydään läpi, on heidän todistelunsa hyvin vakuuttavaa. Saamelaiskäräjien vaalilautakunta ei ole hyväksynyt todistusaineistoksi esimerkiksi kahdeksan henkilön todistelua saamen kielitaidosta tai saamenkielistä radiohaastattelua. Vaikka saamen kielen taitoa olisi, sen osoittaminen juuri ensimmäisenä opittuna kielenä on vielä vaikeampaa. Tämä kertoo siitä, kuinka tiukkaa linjaa vaalilautakunta on kielikriteerin osalta toteuttanut, kun tosiasiasa todistusaineiston näyttäminen vanhemman tai esivanhemman ensin opitusta kielestä ei ole ollut riittävää näissäkään tapauksissa, ei kielikriteerin ulottaminen neljänteen sukupolveen auta, kun sen toteuttaminen on äärimmäisen vaikeaa, jos ei mahdotonta.

Perustuslain mukaan saamelaisilla tarkoitetaan alkuperäiskansaan kuuluvia henkilöitä. Tällöin myös saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmän tulee olla sisällöltään sellainen, että se täyttää kriteerit, jotka alkuperäiskansaan kuuluvilta henkilöiltä edellytetään. Jotta henkilö voi kuulua alkuperäiskansaan, hänen tulee polveutua alueen alkuperäisestä saamelaisväestöstä. Lappalaisperusteissa on kysymys juuri tästä.

Asian ymmärtämisessä on pakko pureutua historiaan. Pohjois-Suomen vanhimmat asiakirjat tähän liittyen löytyvät 1600-luvun lopulta. Vuonna 1673 annettiin niin sanottu Lapinmaiden asutusplakaatti, joka mahdollisti suomalaisten uudisasukkaitten saapumisen saamelaiden asuttamille alueille. Kuitenkin aina vuoteen 1762 alueen alkuperäiset asukkaat merkittiin erilliseen lappalaisluetteloon ja alueelle saapuneet suomalaiset uudisasukkaat luetteloon. Seuraavana vuonna lähes kaikki saamelaiset siirrettiin uudisasukkaiden luetteloon, näin siksi, että monet saamelaiset olivat joutuneet viranomaisten vaatimuksesta perustamaan uudistiloja. Tätä asiaa on tulkittu siten, että nämä henkilöt eivät enää tämän jälkeen olleet saamelaisia, mutta eihän asia näin ollut. Kysymys oli vain siitä, että heidät oli siirretty veroluettelosta toiseen. Todellisuudessa he olivat etnisesti ja kulttuurisesti saamelaisia tämän jälkeenkin, ja osa heidän jälkeläisistään on sitä vielä nykyäänkin. Merkitsikö tämä veroluettelosta toiseen siirtäminen tosiasiallisesti identiteetin muuttumista? Todennäköisesti nämä ihmiset eivät edes tienneet tullessa merkityksi toisenlaiseen luetteloon. Ihmisen identiteetti ei muutu virkamiehen paperille tekemän merkinnän perusteella.

Nykyisen käräjälain vaaliluettelon taustalla on 60-luvulla Pohjois-Lapissa tehty haastattelututkimus. Tarkoituksena oli selvittää, missä taloissa ja perheissä on puhuttu saamea. Tämä haastattelututkimus on kuitenkin laajasti tunnustettu puutteelliseksi. Selvitysalue oli suppea, tutkimus vajavainen, eikä sen pitänyt olla mikään pohja vuosikymmeniä jälkeenpäin muodostetulle saamelaisvaltuuskunnalle tai saamelaiskäräjille. Tämä epätasa-arvoinen lähtökohta on lappalaismääritelmän taustalla hiertävä asia. Lappalaisperuste mahdol-

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

listaa sen, että myös ne henkilöt, jotka ovat saamelaista syntyperää ja pitävät itseään saamelaisina mutta jotka ovat menettäneet kielen suomalaistamisen seurauksena tai joita ei haastateltu vuonna 62, hyväksyttäisiin myös muodollisesti saamelaisiksi.

Lappilaisena kansanedustajana olen syvästi surullinen tästä tilanteesta. Tämän lakiesityksen jo tähänastinen käsittely on aiheuttanut suurta inhimillistä kärsimystä niin lain kannattajien kuin vastustajienkin joukossa. Laki, joka luo enemmän jännitteitä kuin purkaa niitä, ei valitettavasti ole hyvä laki. [Mikko Kärnä: Hyvä puheenvuoro! — Tuomas Ketunen: Hyvä puheenvuoro!]

**Puhemies Matti Vanhanen:** Edustaja Mäkyinen poissa. — Edustaja Piirainen.

**18.52 Raimo Piirainen sd:** Arvoisa puhemies! Edustaja Kulmunilla oli hyvä historiallinen katsaus saamelaisuuteen liittyen. Minulla ei vastaavasti sitä sillä tavalla ole, mutta olin oikeusministeriön työryhmässä SDP:n edustajana ja sieltä kautta joitakin asioita on jäänyt mieleen.

Tietenkin tällä oli hyvä tavoite. Ensinnäkin oletin, että tässä lähdetään ihan puhtaalta pöydältä liikkeelle ja saadaan tämä saamelaiskäräjälain uudistus aikaiseksi, mutta pian tulin huomaamaan sen, että siellä oli henkilöitä, jotka hyvin vahvasti ajoivat omaa etuaan, ja nimenomaan kun tässä mainittiin nämä inarinsaamelaiset ja metsäsaamelaiset, niin heidät oltiin syrjäyttämässä tästä vaaliluettelosta, mihinkä korkein hallinto-oikeus oli heitä muistakseni toistasataa henkilöä jo nimennyt.

Kaikista harmillisintahan tässä on se, että saamelaiset eivät ole yksimielisiä. Tämä on hankala meidänkin täällä käsitellä sillä tavalla, että jollekin tulee lisäoikeuksia ja joltakin viedään ne viimeisetkin vähät oikeudet pois.

Ennen kaikkea vielä sekin tässä on merkillepantavaa, että näitä vähemmistösaamelaisia ei otettu siihen työryhmään jäseniksi ja heitä sitten kuultiin erikseen, mutta vähäiseksi jäi kuuleminen. Se työryhmässä oleminen olisi ollut kumminkin demokraattinen merkki siitä, että tässä halutaan hyvinkin yhteistä näkemystä näistä asioista.

Tämä on todella harmillista, ja ennen kaikkea vielä siksikin, kun tämä esitys on näin risiiritäinen. Sitten se tulee tänne eduskuntaan, ja tämä jakaa mielipiteitä täällä hyvin vahvasti. Olisi hyvä, että saamelaiset tässä pääsisivät yksimielisyyteen ja demokraattisen toiminnan pohjalta voisivat edistää tätä omaa toimintaansa. — Kiitoksia.

**Puhemies Matti Vanhanen:** Edustaja Mäenpää, poissa. Edustaja Kiljunen, Kimmo... [Kimmo Kiljunen saapuu täysistuntosaliin] — Se oli varsinainen entrée. [Naurua]

**18.55 Kimmo Kiljunen sd:** Arvoisa puhemies! Kuulin nimeni mainittavan. Tulen tuolta kaukaa ulkoa, ja ihan vahingossa tulin tähän saliin. Aiheena ilmeisesti on saamelaiskysymys, eikö niin? [Naurua] Huoneessani kävin ja kuulin edustaja Kulmunin puheenvuoron. Se pisti minut juoksemaan tänne. Ajattelin, että tämä oma puheenvuoroni saattaa olla listalla, ja onkin. Sieltä jäi mieleeni yksi huomio.

Ensimmäiseksi, täällä on jo moneen kertaan toistettu se seikka, että saamelaiset ovat Euroopan unionin alueella ainoa kansallisesti tunnustettu alkuperäiskansa, ja siitä syntyy tietysti tiettyjä velvoitteita. Näitä velvoitteita on määriteltä muun muassa YK:ssa alkuperäiskansojen oikeuksien kautta. Yksi keskeinen oikeus on tietysti itsemääräämisoikeus. Ymmärrykseni mukaan tämä hallituksen esitys pohjautuu lähtökohtaisesti juuri tähän ajattelu-

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

tapaan, että kun Suomi ei ole kyennyt ratifioimaan niitä alkuperäiskansoihin liittyviä kansallisia sopimuksia, jotka meidän pitäisi pystyä allekirjoittamaan, niin tämä saamelaislakiesitys on tässä paikallaan.

Edustaja Kulmuni nosti esille sen ja monissa muissakin puheenvuoroissa on nostettu esille se, millä tavalla määritty vähemmistökansan, alkuperäiskansan, identiteetti, kuka sen määrittelee. Siihen liittyvät tietysti myöskin vallankäyttöoikeudet, mihin täällä viitattiin. Itsekin sanon, että olen täysin valmis hyväksymään tämän hallituksen esityksen siitä kulmasta, että me olemme osa kansainvälistä yhteisöä. Kunnioitan niitä yhteisiä periaatteita, millä alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeus on määritelty. Mutta silti tässä on olemassa ristiriitainen asetelma: kuinka määritty yksilötasolla ihmisen identiteetti? Onko se niin, että joku ryhmä määrittelee sen, kuulutko sinä? Oletko sinä musta vai etkö ole musta, riippuu siitä, mistä maasta puhutaan. Otan tämän etnisen asetelman tähän vastaan.

Vai oletko se sinä itse, joka voi määritellä? Otan tämän vielä vaikka henkilökohtaisemmin: olenko minä karjalainen vai en? Sitä ei määritellä. Me määritellään heimorakenteista Suomessa näin. Mutta jos sellainen elin olisi, joka määritteli karjalaisuuden, minä protestoisin voimakkaasti vastaan, jos se esimerkiksi ei voisi hyväksyä sitä, että minä koen itseni karjalaiseksi syntyjuurieni ja monien muiden seikkojen vuoksi. Ja tässä on epäilemättä nyt meillä keskustelun alla ristiriita, kuinka tämä henkilökohtaisesti koettu identiteetti määrittyy. Siinä mielessä mielelläni kuuntelen näitä puheenvuoroja vielä eteenkin päin. Jään istumaan ja sitten reagoimaan vähän paremmin valmistautuneena.

**Puhemies Matti Vanhanen:** Edustaja Hopsu poissa, edustaja al-Tae poissa. — Edustaja Holopainen, Mari.

**18.58 Mari Holopainen vihr:** Arvoisa puhemies! Käsillä on saamelaiskäräjälaki, joka vihdoin on saatu tänne eduskuntaan, poikkeuksellisella tavallakin, niin että ihan kaikki hallituspuolueet eivät ole sitä kannattaneet. Mutta toisaalta meillä täällä eduskunnassa käsitellään kyllä lukuisia asioita, joista ei löydy kaikkien kannatusta. On varmasti niin, että lähes jokaisessa asiassa löytyvät ne hallituspuolueet ja hallituspuolueiden muutamat jäsenet, jotka eivät lakia kannata. Nyt on todella tärkeätä, että vihdoin tosiaan tämä laki on saatu tänne käsittelyyn ja tästä voidaan käydä keskustelua.

Jos hieman mennään taaksepäin, niin ajattelen, että tässä olisi jokaisen, riippumatta siitä, minkälaisia argumentteja tuo tähän pöydälle, syytä tunnistaa se, että Suomi ei ole onnistunut hyvin saamelaisten kohtelussa. Suomi ei ole ratifoinut ILO-sopimusta, ja Suomi on toteuttanut sulauttamispolitiikkaa. Suomessa on toteutettu politiikkaa, jonka myötä saamen kielet ovat lähes hävinneet. Emme ole myöskään oppineet ja opetelleet ja olleet vuorovaikutuksessa saamelaisten kanssa riittävästi. Suomessa on ollut asenteita, joiden myötä on valitettavasti noussut esiin myös pilkkahuumoria, jota on myöskin pyydetty anteeksi osittain. Meillä on ollut — ehkä ei meidän sukupolvella, mutta meitä edeltävillä sukupolvilla — erittäin ongelmallisia asenteita. Jos mietimme meidän toista vähemmistöaluetta ja vähemmistöhenkilöitä, niin voimme kyllä todeta, että pystymme hyvin erilaisia ratkaisuja tekemään ja kunnioittamaan myös vähemmistöasemassa elävien ihmisten tavoitteita ja elämäntapaa ja kieltä enemmän.

Vierailimme juuri suuren valiokunnan delegaation kanssa Ahvenanmaalla, ja siellä on kyllä hyvin toisenlainen hallintorakenne ja hyvin toisenlainen asema ihmisillä, joista monet myöskin identifioivat osittain itsensä varmasti ahvenanmaalaisiksi eivätkä suomalais-

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

siksi. Ahvenanmaalla ei myöskään kouluissa pysty tarjoamaan esimerkiksi opetusta suomen kielellä, millä on sitten vahvistettu sitä, että siellä ruotsin kieli pysyy hyvin vahvana ja elinvoimaisena. Jos me ajatellaan, mitä on tehty Saamenmaalla, niin on toteutettu hyvin erilaista politiikkaa. Ja on erittäin surullista, että etenkin, kun puhutaan kielistä, niin kielet ovat lähes olleet häviämässä, ja nytkin varmasti tulevaisuus on hyvin epävarma edelleen, kun puhutaan näin pienistä määristä kielten puhujia, joten minusta olisi tärkeätä tunnistaa tässä keskustelussa, että me emme ole hoitaneet hyvin saamelaiden oikeuksia. Ja tästä lähtökohdasta tuntuu hyvin erikoiselta, että edelleen löytyy niin paljon kriittisiä puheenvuoroja siitä, että saamelaiskäräjälaki vihdoin nyt uudistettaisiin, kun tiedetään, että nykyäkin on auttamatta vanhentunut ja aiheuttanut vakavia tulkintaongelmia ja loukkaa myös saamelaiden itsemääräämisoikeutta.

Tässä on myöskin lehdistössä käyty semmoista keskustelua, jossa jonkun verran on valitettavasti sellaisia äänenpainoja, joissa on tuotu esiin, että saamelaiset riitelevät. Ja onhan siitä keskusteltu täälläkin, mutta miten voisi olla, että tilanne ei olisi vaikea? Kun mennään taaksepäin ja mietitään, miten huonosti vähemmistöoikeudet on hoidettu, niin on aivan selvää, että siellä on ongelmia, mutta on aivan kohtuutonta syyttää saamelaisia niistä ongelmista, joita itse asiassa Suomi on tehnyt ja joita lainsäätäjät ovat tehneet.

Toivon hartaasti, että tämä eduskuntakäsittely on hyvin monipuolinen ja hyvin syvälinen ja että tässä oikeasti vihdoin tunnustettaisiin se, että emme ole onnistuneet tähän mennessä vielä takaamaan saamelaisille riittäviä oikeuksia. On varmasti kyse myös siitä, mistä on keskusteltu hyvin paljonkin, että on tiettyjä muitakin valtarakenteita alueellisesti, jotka saamelaiskysymyksestä riippumatta kokevat siellä olevansa sitten uhattuina. Ja täytyisi minun mielestäni tunnistaa, että meillä on kyllä mahdollisuus hyvin monella alueella toteuttaa vaikkapa sitä keskustalaista politiikkaa, mutta meillä on kuitenkin vain yksi alkuperäiskansa, jonka oikeuksia ei ole vielä toteutettu millään riittävällä mittarilla.

**Puhemies Matti Vanhanen:** Keskustelu ja asian käsittely keskeytetään. Asian käsittelyä jatketaan tässä täysistunnossa päiväjärjestyksen muiden asiakohtien tultua käsitellyiksi.

Asian käsittely keskeytettiin kello 19.03.

---

Asian käsittelyä jatkettiin kello 21.04.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Nyt jatketaan aiemmin tässä täysistunnossa keskeytetyn asiakohdan 12 käsittelyä. — Avaan keskustelun. Edustaja Junnila, olkaa hyvä.

**21.04 Vilhelm Junnila ps:** Arvoisa puhemies! Kansallisbiografian mukaan Ruotsalaisen kansanpuolueen aatteellinen oppi-isä Axel Olof Freudenthal teorioi suomalaisten alempi-arvoisuudesta ja luotasi suomalaisten kallojen ympäröimistöjä. Tutkija Tapio Tammista lainaten Freudenthalin teorioissa kieli, kansallisuus ja rotu olivat keskeisesti yhdistettyinä. Freudenthal on todennut: ”Ruotsalaisen talonpojan mielestä suomalainen ammattitoveri on alempi olento, erämaiden pölkkypää, joka kaikissa suhteissa on hänestä jäljessä.”

Olen surullinen, että tässä saamelaisia koskevassa esityksessä luodaan samalla tavalla virheellinen ja vilpillinen mielikuva vähemmistöön jäävistä saamelaisryhmistä. Tämä ei

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

ole vain tärkeilevää ylimielisyyttä valmistelevalta ministeriöltä ja saamelaiskäräjien pohjoissaamelaiselta valtaenemmistöltä — se on hävytöntä ja julmaa.

Saamelaiset ovat EU:n ainoa alkuperäiskansa. Saamelaiskäräjälaki tulee uudistaa siten, että kaikkien saamelaisryhmien oikeudet turvataan, mutta hallituksen esitys on kuin jatkoa Freudenthalin rotuopeille, koska osa inarinsaamelaisista ja metsäsaamelaisista etnisesti puhdistettaisiin saamelaisyhteisön päätöksenteon ja maa- ja vesioikeuksien ulkopuolelle.

Täällä ei voi herrasmiessääntöjen perusteella syyttää valehtelusta, mutta Varsinais-Suomessa sanottaisiin ministerille, että fuskaatte. Toteankin yleisellä tasolla, että ministerin tiedotustilaisuudessa sekä eilisessä keskustelussa levitettiin sekä virheellistä että vilpillistä informaatiota.

Ensimmäinen virheellinen ja vilpillinen väite on, ettei ketään olla poistamassa saamelaiskäräjien vaaliluettelosta. Te fuskaatte, arvoisa ministeri. Sillä ei ole eroa, poistetaanko henkilöt vai luodaanko uusi lista, jossa heitä ei ole mukana. Lopputulos on sama: osa saamelaisryhmistä menettäisi oikeuden äänestää ja asettua ehdolle.

Lisäksi harmiteltiin, että valtioneuvostossa äänestettiin ja todettiin, että saamelaiskäräjien sisällä ollaan erimielisiä. Esittelyn mukaan täytyy kunnioittaa saamelaiskäräjiä, että jos asioista ei olla yhtä mieltä, silloin äänestetään. Tämä voi alustavasti kuulostaa demokratialta, mutta pitää tietää, mistä äänestettiin. Saamelaiskäräjien pohjoissaamalainen enemmistö siis haluaa poistaa saamelaiskäräjien vähemmistön eli metsäsaamelaisten ja osan inarinsaamelaisista oikeuden äänestää ja asettua ehdokkaaksi.

Toinen virheellinen ja vilpillinen väite on, että tämä tulisi tehdä saamelaisten itsemääräämisoikeuden vuoksi. Kyseisiä henkilöitä on korkeintaan viisi prosenttia kaikista saamelaisista. Tämä saamelaisvähemmistö ei muodosta uhkaa muille saamelaisryhmille. Ajatella, jos enemmistö täällä päättäisi, ketkä saavat keväällä äänestää ja keillä on oikeus asettua ehdolle, ja päätös tehtäisiin siten, että suomenruotsalaisvähemmistöltä viettäisiin nämä oikeudet. Olisiko se mielestänne ihmisoikeuksien puolustamista ja demokratiaa? Nyt on kysymys vähemmistöasemassa olevista saamelaisryhmistä, joita on suhteellisesti saman verran.

Arvoisa puhemies! Kolmas virheellinen ja vilpillinen väite on, että Suomen tulee YK:n toimielinten valitusten vuoksi muuttaa saamelaismääritelmää. Suomen katsottiin puuttuneen saamelaisten itsemääräämisoikeuteen, kun korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä yli 90 henkilöä merkittiin vaaliluetteloon vastoin saamelaiskäräjien vaalilautakunnan näkemystä, mutta YK:n päätöksissä ei huomioitu, että kaikilla KHO:n päätökseen liittyneillä henkilöillä oli arkistotodistus saamelaisesta sukutaustasta tai kielestä tai muita asiakirjoja, jotka vahvistivat heidän alkuperäistaustansa.

Neljäs virheellinen ja vilpillinen väite on, että lakimuutoksen jälkeen tilanne olisi sama kuin Norjassa. Jos tämä laki menee läpi, osa vähemmistöryhmistä ei saa itseään vaaliluetteloon, mutta jos heidän kotipaikkansa olisi Norja, siellä heidät kelpuutettaisiin. Erikoista on, että Ruotsissa ja Norjassa käytetty kotikieli ei hallitukselle käy, vaan laissa puhutaan ensimmäisestä kielestä. [Mikko Kärnä: Juuri näin!] Tämä on tarkoitushakuisesti luotu ongelma saamelaisryhmille, joiden saamen kieli on tukahdutettu.

Arvoisa puhemies! Tiedämme, että alkuperäiskansojen kielen säilyttäminen on hyvin tärkeää. Tiedämme myös, että sen säilyminen porotalouden ulkopuolella on haastavaa. Koltansaamen säilyminenkin on kriittisessä tilanteessa.

Arvoisa puhemies! Vastaava esimerkki löytyy Yhdysvalloista, jossa alkuperäiskansat siirtyivät karjataloudesta kasinoteollisuuteen. Yhdysvalloissa alkuperäiskansoja on 574.

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

Jos siellä säädettäisiin laki, kuten hallitus ehdottaa, menettäisi yli puolet heimojen jäsenistä oikeuden yhteisönsä päätöksentekoon ja maan nautintaoikeuksiin. Alkuperäiskansan itsemääräämisoikeus ei tarkoita, että yhteisössä vähemmistöön jääviltä viedään oikeus saamelaisuuden suomiin oikeuksiin.

Arvoisa puhemies! Siksi tämä laki tulee uhrata seidalle.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Edustaja Turtiainen, olkaa hyvä.

**21.10 Ano Turtiainen vkk:** Arvoisa puhemies! Niin kuin olemme jo täällä salissakin nähneet, tämä saamelaiskärjälakiesitys jakaa kovasti ihmisiä sen puolesta ja sitä vastaan. Saamelaiskäräjien tämänhetkisistä 21 jäsenestä yhdeksän vastustaa esitystä. Käsittääkseni täällä eduskunnassa sitä vastustavat jopa hallituspuolue keskusta ja ilmeisesti kaikki Lapin kansanedustajat yli puoluerajojen. Lakiesityksen tuominen eduskunnan käsittelyyn kaikesta edellä mainituista vastustuksesta huolimatta kertoo kyllä aika paljon. Se kertoo, että hallituksessa enemmistölle mikään epäinhimillinen ei ole vierasta.

Saamelaiskäräjillä on veto-oikeuden perusteella suuri valta maankäyttökysymyksissä. Ilmeisesti tässä ollaan taas puliveivaamassa maamme tapaan eliitille valtaa ja tukirahoja heidän taskuunsa.

Samaan aikaan Ruuhka-Suomessa asuvat citysaamelaisaktivistit leikkivät ajatuksella Suomen valtion saamelaisalueen hallintaoikeuden kumoamisesta. Kuitenkin he pitävät itsekkin vaarallisena saamelaisuuden määrittelyä verenperinnön mukaan, etnistä rekisteriä ei nimittäin kukaan vaadi.

Metsäsaamelaiset menevät heittämällä ILO:n alkuperäiskansasopimuksen puitteisiin, sillä sukujen alkuperä ja perinteiset elinkeinot ovat säilyneet ja ne tunnetaan. Eli juuri he edustavat vanhinta saamelaisväestöä Suomessa. He ovat menettäneet vain oman kielensä, mutta niin on moni muukin alkuperäiskansa. Inarinsaamen elvytys äidinkielenä näyttäisi onnistuneen, joten myös metsäsaamen eli keminsaamen kielen uudelleen herättämisestä tulisi tukea — varsinkin kun otetaan huomioon, että kielen menetykseen osasyllisiä ovat olleet valtaapitävät, niin kirkko, valtio kuin myös opettajan karttakeppi.

Syrjinnässä ja oikeudenloukkauksissa ei tulisi voida vedota itsemääräämisoikeuteen. Saamelaiskäräjillä on hallintovaltaa, nimittäin viranomaisilla on yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvollisuus käräjien kanssa maankäyttöasioissa saamelaisalueilla. Metsäsaamelaiset ovat olleet menneinä aikoina rikkaiden pohjoisten mahtisukujen renkejä ja palkollisia, kun isännät olivat poroajossa tunturissa.

Arvoisa puhemies! Tällä lakiesityksellä ei saada sopua saamelaisryhmien välille, koska esitys syrjii metsäsaamelaisia. Nykyinen lain muoto ei millään tavalla kyseenalaista metsäsaamelaisia, toisin kuin itse saamelaiskäräjien tulkinnat, joita korkein hallinto-oikeus on joutunut oikomaan. Laki nykymuodossaan turvaa metsäsaamelaisten äänen kuulumista käräjillä, eikä se ole keneltäkään pois. Silti riita on jatkunut vuosikymmeniä. Ratkaisu riitoihin olisi metsäsaamelaisten oikeuksien kirjaaminen erikseen lakiin, kuten kolttsaamelaisten osalta on toimittu. Yhdenvertaisuuslaissakin todetaan, että syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen.

Arvoisa puhemies! Tämä hallituksen esitys on kelvoton, koska se syrjäyttää täysin vaikutusarvioinnin metsäsaamelaisten ikäikäisiin elinkeino-oikeuksiin. — Kiitos. [Mikko Kärnä: Paras puheenne salissa koskaan!]

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Kiitoksia. — Edustaja Autto.

**21.15 Heikki Autto kok:** Arvoisa herra puhemies! Eduskunnassa on eilen ja tänään käyty vilkasta, välillä varsin tunteikastakin keskustelua tästä hallituksen esityksestä. Mielestäni saamelaiskäräjälain uudistustyössä on kyse siitä, tai ainakin pitäisi olla, että saadaan aikaan sopu ja sovun myötä rauha kaikille keskittyä siihen, että kulttuuri-itsehallinto toteutuu, että saamen kieliä pystytään vahvistamaan ja kulttuuria siirtämään tuleville sukupolville. Miten tähän sitten päästään?

Arvoisa puhemies! Muutama sana sovusta. Itsenäisen Suomen ensimmäinen presidentti K. J. Ståhlberg korosti aina periaatetta, että maata hallitaan lailla eikä tunteilla. Ja ajatellaapa, minkälaiset valtavat tunteet maassa Ståhlbergin aikaan velloivat. Vapaussodasta oli tullut veljessota, jossa jopa samojen sukujen jäsenet olivat taistelleet eri puolilla. Vaikea lähtökohta, mutta niin vain kaikki itsenäistymisen alkuajan vaikeudet voitettiin. Sovinto tehtiin, ja lait säädettiin niin, että kaikki niitä noudattivat ja maata niiden pohjalta yhdessä rakennettiin. Maata rakennettiin niin menestyksekkäästi, että kun nuori tasavalta kohtasi seuraavat vaikeudet, oli käytännössä jokainen — poliittisesta taustasta, yhteiskunnallisesta asemasta, etnisestä identiteetistä, kotikielestä tai uskonnosta riippumatta — valmis antamaan kaikkensa, jotta kansakunta ja se nuori demokratia pelastetaan ja valtiollinen itsenäisyys turvataan. On maailmanhistoriallinen ihme, kuinka Suomi pystyi toisessa maailmansodassa lyömään vihollisensa, mutta samalla tavalla on maailmanhistoriallinen ihme, kuinka sodan jälkeen onnistuttiin asuttamaan koko Karjalan kansa sekä Sallan ja Petsamon asukkaat uusille kotiseuduille.

Arvoisa puhemies! Itsenäisen Suomen historia on täynnä esimerkkejä, joissa olemme onnistuneet suorastaan hämmästyttävällä tavalla löytämään sovinnon ja ratkaisemaan täysin ylitseppäsemättömätkin ongelmat. Lait on aina säädetty viileästi harkiten, sopua hakien ja yhteiseen hyvään tähdäten. Ei siis voi olla niin, etteikö myös tässä ajassa saamelaiskäräjälaista voitaisi löytää sellaista sovintoa, joka olisi laajasti hyväksyttävissä. Laaja sovinto, niin kaikkien kotiseutualueen ihmisten kesken kuin parlamentaarisesikin, olisi varmin tae sille, että koko lainsäädännön idea saamen kielten voimistumisesta ja kulttuurin turvaamisesta tuleville sukupolville voidaan täyttää.

Arvoisa puhemies! Tämä lakiesitys ei sitä valitettavasti edistä, koska se sovun sijaan lisää vaaraa vastakkainasetteluun. Kun esitys kumminkin eduskunnassa on, niin toivon, että eduskunnan valiokunnat paneutuvat asiaan sen ansaitsemalla vakavuudella, ottavat vakavasti sen huolen, joka hallituksen riitaisesti tänne tuomasta esityksestä on ilmaistu niin täällä näissä eduskunnassa käydyssä keskusteluissa kuin vaikkapa julkisuudessa tai esimerkiksi saamelaiskäräjillä vähemmistöön jääneiden keskuudessa — että valiokunnat kuuntelisivat laajasti eri tahoja, jotta löytyisi ymmärrys siitä, miten asiassa voidaan löytää kestävä sopu. Ja olen aivan varma, että sopu voidaan löytää. Niin tässä asiassa kuin kaikesa muussakin kannattaa muistaa se Ståhlbergin viisaus: ”Maata hallitaan lailla eikä tunteilla.” Siltä pohjalta Suomea on onnistuttu rakentamaan maana, jota maailmalta katsotaan lähes asiassa kuin asiassa maailman parhaana. Asiaan rauhallisesti perehtymällä ja kestävää lainsäädäntöä tekemällä myös tässä asiassa saavutetaan paras tulos.

Siksi, arvoisa puhemies, esitän, että asiassa kuultaisiin laajasti kaikkia, joita asia koskee. Esitän, että samoin kuin aiemminkin saamelaiskäräjälakia käsiteltäessä esitys lähetetään mietinnölle perustuslakivaliokuntaan, jolle maa- ja metsätalousvaliokunnan sekä työ- ja tasa-arvovaliokunnan on annettava lausunto. Lisäksi lakiesityksen kokonaan uuden

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

9 a §:n vuoksi esitän, että esitys menisi lausunnon antamista varten myös talousvaliokuntaan.

Arvoisa puhemies! Toivottavasti eduskunta voi toimia tässä asiassa mahdollisimman yksimielisesti ja etsiä edellytyksiä myös parlamentaariselle sovellu. [Mikko Kärnä: Valtiomiehen puhe!]

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Kiitoksia. — Edustaja Norrback, olkaa hyvä.

**21.21 Anders Norrback r:** Tack, ärade talman! Identitet, språk, modersmål — de väcker känslor. Jag märkte det alldeles personligen i det sannfinländska uttalandet just: hur det känns när ens identitet angrips, när ens språk angrips, när man sätts i en grupp och anses representera någonting skilt bara för att man talar ett visst språk eller bara för att man har en viss kultur bakom sig. Det är ju bra att sannfinländarna värnar om samerna nu i det här sammanhanget, men att göra det på bekostnad av en annan minoritetskultur finner jag för oförskämt.

Det här är ingen enkel fråga. Det är som jag sade: det väcker känslor. För mig är det alldeles uppenbart att man också måste försöka kunna diskutera svåra saker. Man måste försöka kunna diskutera svåra saker utan att låta känslorna ta överhanden. Den delen av ledamot Auttos tal var i mina ögon mycket givande och någonting som vi allihopa borde ta till oss. Vi löser inte problem genom att gå till personangrepp, genom att gå till gruppangrepp. Vi löser problem genom att respektera varandras åsikter. Jag har full förståelse, full respekt för de som har en annan åsikt än mig i den här frågan.

Jag stöder den här lagen och jag tycker det är bra att den har kommit till riksdagen. Jag tycker också att den ska få en grundlig behandling, men jag tycker inte att bakgrunden till att man inte ska tycka om lagen är att en minister talar ett speciellt språk och kommer från en speciell kultur, att det ska inverka på ett hurdant beslut vi fattar, utan det ska basera sig på fakta och på samstämmighet. — Tack.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Kiitoksia. — Ja käännös.

[Tulkki esittää puheenvuorosta suomenkielisen yhteenvedon]

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Kiitos. — Edustaja Lohi, olkaa hyvä.

**21.24 Markus Lohi kesk:** Arvoisa puhemies! Käytän tämän puheenvuoron aika surullisin mielin. Täällä on kuultu aika kovaakin kieltä ja ehkä vähän uhoakin asian tiimoilta puolesta jos toisesta, mutta itse en sitä tee. Miksi? Sen takia, että tunnen hyvin paljon niitä ihmisiä, jotka ovat tämän lain, voisiko sanoa, kohteena, joita tämä laki koskettaa henkilökohtaisesti, jotka kuuluvat Euroopan ainoaan alkuperäiskansaan. Se on heille tärkeä identiteetti. He haluavat kieltä ja kulttuuria ylläpitää, ja se on heille valtavan tärkeä asia. Siksi minusta on myös epämiellyttävää, että saamelaisasiasta on tullut tähän saliin ja erityisesti julkisuutteen aika repivän kiistelyn kohde.

Edustaja Autto käytti edellä erittäin hyvän, rakentavan puheenvuoron — siihen voi täysin yhtyä. Uskon nimittäin, että pohjimmiltaan tässä salissa, ainakin toivon, kaikki haluavat vilpittömästi tehdä parhaansa sen eteen, että saamelainen kulttuuri ja eri saamen kielet pysyvät elävänä Suomessa ja niitä voidaan elvyttää, ja että kulttuuriin liittyvistä eri osate-

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

kijöistä, muun muassa perinteisten elinkeinojen osalta, voidaan tehdä ratkaisuja, jotka varmistavat niiden ylläpidon.

Tämän asian yhteydessä on kuitenkin paljon ollut täällä nyt kiistelyä ja paljon julkisuudessa keskustelua, ja haluan muutamaa asiaan ottaa kantaa:

Yksi niistä on se, kun on sanottu, pitääkö saamelaiskäräjien olla yksimielinen, jotta laki voisi edetä. Ei pidä tietenkään olla, ei mitään yksimielisyyttä, mutta merkittävä osa käräjien jäsenistä, vaikkakin vähemmistö, kokee tämän hyvin epäoikeudenmukaisena, ja se kertoo siitä, että kyllä eduskunnan pitää ottaa huomioon lakia säätäessään myös se toinen näkökulma ja punnita, mikä on oikein ja kohtuus. Itse ajattelisin niin, että tässä olisi varmasti löydettävissä järkeviä etenemisteitä, mutta se on kyllä täysin kohtuuton ratkaisu, että käytännössä mennään tilanteeseen, jossa osa niistä, jotka ovat toimineet tai olleet pitkään saamelaiskäräjien vaaliluettelossa, toimineekin saamelaiskäräjillä, joutuisi sen tilanteen eteen, että heidät oltaisiin sieltä poistamassa. Minusta tämä ei ole oikeus, ei kohtuus, ja se, mikä ei ole kohtuus, ei voi olla oikeuskaan eikä lakikaan, ja tämä on yksi keskeinen peruste, miksi minusta tämmöistä lakia ei olisi pitänyt eduskuntaan tuoda vaan olisi pitänyt hakea sellainen ratkaisu, joka kohtelisi kaikkia kohtuudella.

No, sitten toinen asia, mikä on noussut esiin julkisuudessa — mikä ehkä johtuu osittain siitä, että olen myös itse ottanut siihen kantaa, mutta ehkä se julkinen keskustelu on ollut aika yksioikoista — liittyy siihen, pitääkö saamelaisilla olla 9 §:n mukainen vaikutusmahdollisuus siihen, miten esimerkiksi maankäyttöä kotiseutualueella harjoitetaan. Pitääkö olla mahdollisuudet vaikuttaa siihen kulttuurin ja kielen ylläpidon näkökulmasta? Olen ehdottomasti sitä mieltä, että pitää olla. Saamelaisia pitää ja saamelaiskäräjiä pitää kuulla kaikissa asioissa, jotka heihin vaikuttavat, ja pitää aidosti kuunnella ja pitää olla mahdollisuudet oikea-aikaisesti vaikuttaa. Mutta samaan aikaan pitäisi hakea tasapaino sen kanssa, mikä on kunnallinen itsehallinto ja kaavoitusmonopoli kunnilla, niin että haettaisiin kohtuullinen tasapaino, että viime kädessä toimisi myös perustuslain takaama kunnallinen itsehallinto, niin että ei lähdetä loukkaamaan alueen asukkaiden oikeutta viime kädessä päättää vaikkapa kaavoituksesta, ja tämä esitys, mikä nyt meillä on pöydällä, ei ole missään tapauksessa paras mahdollinen kompromissi näitten kahden perusoikeuden välillä, ja uskon, että siitäkin olisi ollut löydettävissä kyllä sellainen ratkaisu, joka olisi ollut tasapainoinen ja olisi varmistanut niin saamelaiskäräjien vaikutusmahdollisuudet kuin sitten myös kunnallisen itsehallinnon vaikutusmahdollisuudet.

Arvoisa puhemies! On hyvä, että täällä on esitetty laajaa kuulemistä. Minusta on tärkeää, että tässä asiassa nähtäisiin, että on olemassa — tämä ei ole mustavalkoinen asia, ei ole siis asia, jossa ollaan joko saamelaisia vastaan tai saamelaisten puolesta — eri näkökulmia, joista voitaisiin rakentavasti keskustella ja hakea vilpittömästi ratkaisuja, jotka olisivat oikeudenmukaisia ja kohtuullisia.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Kiitoksia. — Edustaja Hassi.

**21.30 Satu Hassi vihr:** Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksessä on kysymys siitä, että korjaamme alkuperäiskansa saamelaisiin kohdistuvan historiallisen vääryyden ja ihmisoikeusloukkauksen, josta sekä YK:n ihmisoikeuskomitea että YK:n rotusyrjinnän vastainen komitea ovat antaneet Suomelle huomautuksia. Vuonna 2019 YK:n ihmisoikeuskomitea moitti Suomea saamelaisten oikeuksien loukkaamisesta, koska saamelaisten itsehallintoon on päästetty ei-saamelaisia henkilöitä. Viime vuonna YK:n ihmisoikeuskomitea suositti

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

Suomea edistämään saamelaiskärjälain uudistamista ja ILO:n sopimuksen 169 ratifiointia. Viimeksi tämän vuoden kesällä YK:n rotusyrjinnän vastainen komitea antoi ratkaisun, jonka mukaan Suomi on rikkonut rotusyrjinnän vastaista kansainvälistä yleissopimusta.

Tästä asiasta on käyty poliittista kiistaa kauan. Sitä käytiin myös siinä eduskunnassa, joka oli itselleni ensimmäinen eduskunta, jonka jäsen olin, 1990-luvun alkupuoliskolla. Pääministeri Esko Ahon hallitus antoi oikeusministeri Anneli Jäätteenmäen esittelystä esityksen saamelaiskärjäläistä. Muistan, että Lapista tuli erittäin tulikivenkatkuista vastustusta lakia kohtaan, muun muassa väitettiin, että saamelaisuus on 70-luvulla keksitty fiktio. Laki kuitenkin säädettiin. Olinpa ällistynyt, kun samoilta ihmisiltä, jotka olivat lakia vastustaneet, alkoi tulla postia, jossa he kertoivat olevansa itse asiassa alkuperäisiä lappalaisia ja saamelaisia ja alkoivat pyrkiä saamelaiskärjien vaaliluetteloon. Ei voinut välttyä ajatukselta, että saamelaisten oikeuksia vastustaneet ihmiset halusivat päästä itse päättämään saamelaisten edustuselimen päätöksistä.

Tämä kampanjointi perustui eduskunnassa lakiin tehtyyn muutokseen. Ahon hallituksen lakiehdotuksessa saamelaiskärjien vaaliluettelon pääsyn kriteeri oli kieli — se, että henkilö itse, hänen vanhempansa tai isovanhempansa on puhunut äidinkielenään jotain saamen kielistä. Eduskunta lisäsi tämän kriteerin rinnalle niin sanotun lappalaispykälän, jonka nojalla äänioikeuden voi saada myös, jos vaikka kuinka kaukainen esivanhempi on merkitty veroluetteloon lappalaiselinkeinon harjoittajana. Koko tämä melkein 30 vuotta käyty kiista johtuu tuosta lakiin eduskunnassa tehdystä muutoksesta.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on todennut: ”Saamelaiskärjien tehtävä on harjoittaa alkuperäiskansa saamelaisten kieleen ja kulttuuriin liittyvää itsehallintoa. Tämän vuoksi on keskeistä, että vaaliluettelossa olevilla henkilöillä on kiinteä yhteys saamen kieleen ja saamelaiseen kulttuuriin jossain niiden monista muodoista. Mahdollisesti hyvinkin kaukaisen esivanhemman status lapinveron maksajana ei ole todiste tästä. Verorekisteri ei ole rekisteri etnisyydestä tai kielestä vaan henkilön elinkeinoista. Historiantutkimus on osoittanut, että kaikki lapinveron maksajat eivät olleet saamelaisia. Saamelaiskärjien vaaliluettelon objektiivisena kriteerinä ei voi olla veroluettelo, johon merkityn henkilön saamelaisuudesta ei ole varmuutta. Suomalaistamiskäsitteeksi on historiallinen vääryys, joka on koskettanut useita saamelaissukuja, ja sen vaikutukset näkyvät edelleen. Lapinverokriteeri ei kuitenkaan ole nykypäivän ratkaisu historialliseen vääryyteen, koska se ei ole todiste edes luetteloon merkityn henkilön yhteydestä saamen kieleen ja kulttuuriin, hänen kaukaisen jälkeläisensä kulttuurista puhumattakaan.”

Alkuperäiskansaoikeuksissa on kyse kansan oikeudesta säilyttää kielensä ja kulttuurinsa. Vastoin monia tässäkin salissa esitettyjä väitteitä laissa ei ole kysymys siitä, kuka saa kutsua itseään tai tuntea itsensä saamelaiseksi. Alkuperäiskansaoikeuksien näkökulmasta on johdonmukaista, että saamelaiskärjien vaaliluetteloon pääsee, jos itsellä tai vähintään isoisovanhemmalla on yhteys saamen kieleen. Hallituksen esityksen kriteeri vaaliluettelosta tuo Suomen lainsäädännön lähemmäs pohjoismaisten naapurimme Ruotsin ja Norjan lakia ja on myös huomattavasti yksiselitteisempi kuin nykyisin kriteeri. Toisin kuin lain vastustajat ovat väittäneet, äänioikeutta ei hallituksen esityksen mukaan ratkaise saamelaiskärjien johto vaan vaalilautakunta, jonka kokoonpanoa laajennetaan, jotta sillä on käytössä riittävästi tietoa ja osaamista kielen ja kulttuurin näytön arviosta. [Mikko Kärnän välihuuto] Lisäksi perustetaan uusi riippumaton muutoksenhakulautakunta.

On sinänsä hieno asia, että ihmiset, jotka tietävät tai kokevat olevansa kauan sitten kielensä menettäneiden metsäsaamelaisten jälkeläisiä, haluavat tätä kulttuuriperintöään elvyt-

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

tää. Minua on kuitenkin ihmetyttänyt, miksi tämän kulttuuriperinnön vaalimisen ydinasia olisi äänioikeus saamelaiskäräjien vaalissa eivätkä varsinaisesti tuohon metsäsaamelaiskulttuuriperintöön liittyvät asiat. Viime viikolla kysyin eräältä metsäsaamelaisten edustajaksi esittäytyneeltä, mitä he varsinaisesti tekevät metsäsaamelaisen kulttuuriperinnön elvyttämiseksi. Sain linkin yhdistyksen nettisivulle. Yhdistyksen nimi tuntui erikoiselta, se oli Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö. Vielä erikoisemmalta tuntui, että yhdistys oli perustettu viime vuoden joulukuussa — siis puolisen vuotta saamelaiskäräjien uudistamista valmistelleen Timosen toimikunnan ehdotuksen valmistumisen jälkeen. Herää kysymys, miksi tällaisia yhdistyksiä on herätty perustamaan juuri silloin, kun saamelaiskäräjälain uudistaminen alkoi vaikuttaa mahdolliselta. Saamelaisten yhteistoiminnalla kielensä ja kulttuurinsa suojelemiseksi on kuitenkin pitkät juuret. Suomessa on ollut ainakin kahdeksan saamen kieliä ja saamelaista kulttuuria edistävää yhdistystä jo ennen saamelaiskäräjien perustamista, ensimmäiset niistä on perustettu vuosina 1936 ja 1945. Suomen, Ruotsin ja Norjan saamelaisten kattojärjestökin on perustettu jo vuonna 1956.

Arvoisa puhemies! Identiteettiä voi jokainen ilmaista oman henkilökohtaisen valintansa mukaan, eikä saamelaiskäräjien vaaliluettelo sitä rajoita. [Puhemies koputtaa] Alkuperäiskansa sen sijaan on oikeudellinen termi, ja siihen liittyy kansainvälisten sopimusten mukaisia oikeuksia. Myös suomalaisen lainsäädännön pitää mielestäni olla kansainvälisten sopimusten mukaista.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Kiitoksia. — Edustaja Kettunen poissa. — Edustaja Kulmuni, olkaa hyvä.

21.37 **Katri Kulmuni kesk:** Arvoisa puhemies! Aivan alkuun kannatan edustaja Autton täällä tekemää esitystä lakiesityksen lähettämisestä lausunnoille hänen mainitsemiinsa valiokuntiin — maa- ja metsätalous-, työelämä- ja tasa-arvo- sekä talousvaliokuntaan.

Lappilaisena kansanedustajana puolustan aina jokaista määräraharahatarvetta, jonka saamelaiskäräjät tarvitsee, jokaista euroa kielipesään, kielen elvyttämiseen, oppimateriaaleihin tai sosiaali- ja terveyspalveluihin äidinkiellellään. Kuitenkin tässä käräjälain käsittelyn yhteydessä on tuotava esiin lakiesitykseen liittyviä haasteita.

Saamelaiskäräjälain kolmas ongelmallinen kohta liittyy vaaliluetteloon. Tämän lakiesityksen myötä se koottaisiin uudestaan. Saamelaisia on noin 10 000, joista vuonna 19 vaaliluetteloon oli merkitty 5 876 henkeä. Ensimmäisissä käräjävaaleissa lappalaisperusteella haki merkintää noin 1 000 henkilöä, ja tämän jälkeen pidetyissä vaaleissa asiasta on valittanut noin 200 henkilöä. Lähestulkoon heidät kaikki on hylätty. Nyt kun saamelaismääritelmästä ollaan ottamassa pois lappalaiskriteeri ja kun otetaan huomioon edellisessä puheenvuorossani esiin tuomani saamelaiskäräjien vaalilautakunnan tiukka linja kielikriteerien suhteen, supistuisi vaaliluettelo tulevaisuudessa. Pidän luottamushenkilönä tavattoman ongelmallisena sitä, että olisi saamelaisia, jotka saavat äänestää, ja saamelaisia, jotka eivät saa äänestää ja osallistua oman kansansa ja kulttuurinsa asioihin.

Lappilaisena kansanedustajana kannan tietenkin huolta siitä, että itse saamelaisalueella on vain noin 2 400 vaaliluetteloon merkittyä äänestäjää. Muut saamelaiset äänestäjät asuvat siis saamelaisalueen ulkopuolella. Tämä on sikäli ymmärrettävää, että saamelaisalueen elinkeinorakenne on suhteellisen kapea. Kaikki eivät päädy töihin perinteisten elinkeinon pariin. Sama väestönkehitys on toki käynnissä muuallakin Lapissa. Jännite syntyy kuitenkin siitä, että kun tiedämme, että tuossa 60-luvun tutkimuksessa ei kovinkaan aukotto-

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

masti tutkittu kaikkia saamelaisalueita, voi paikallisille ihmisille syntyä epäoikeudenmukaisuuden tunne, kun he pystyvät aukottomasti todistamaan polveutumisensa alueen alkuperäisestä saamelaisväestöstä ja mahdollisesti elävät porotaloudesta. Syystä tai toisesta heitä ei ehkä hakemuksista huolimatta ole kuitenkaan merkitty saamelaiskäräjäluetteloon. Samanaikaisesti saamelaisalueen tai koko Lapin maakunnan ulkopuolella asuva saamelainen voi äänestämällä käyttää laajenevaa valtaa myös muihin paikallisiin vaikuttaviin asioihin.

Valitettavasti vaaliluetteloon on merkitty ihmisiä myös epäloogisesti. Tämä tulee ilmi tutkimalla korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiä. On todistettusti tapauksia, joissa lähisukulaisista joku on merkitty ja toista ei. Vaikka vaaliluettelon sulkisi nykyisellään eikä sinne enää otettaisi uusia henkilöitä nykylain kriteereillä, ei se poistaisi sitä tosiasiaa, että niin käräjien vaalilautakunta kuin korkein hallinto-oikeus ovat olleet päätöksissään ajoittain epäjohdonmukaisia. Jos laki muutetaan, nämä epäjohdonmukaisuudet legitimoituisivat ja osa ihmisistä kokisi todellista vääryyttä.

Koska en ole varmistanut ihmisiltä, saanko käyttää heidän nimiään, puhun heistä anonyymisti. Tiedossani on, keitä nämä henkilöt ovat. Tilanteessa, jossa saamelaiskäräjät on hyväksynyt osan sisaruksista mutta osa sisaruksista on hylätty, ovat esimerkiksi inarilaisen miehen lapset. Heistä osa on hyväksytty ja osa hylätty saamelaiskäräjien päätöksellä. Serkkujen osalta tällainen tapaus on Muoniosta. Heidän äitinsä ovat sisaruksia, ja saamelaisuus tulee sitä kautta. Toinen serkuista on käräjien päätöksellä hyväksytty ja toinen hylätty. Kolmas esimerkki on perhe, jossa äiti on päässyt käräjien päätöksellä vaaliluetteloon, mutta kolme hänen tyttärtään on hylätty käräjien päätöksellä, vaikka heidät olisi pitänyt merkitä automaattisesti lain nojalla. Kun korkein hallinto-oikeus kumosi nämä päätökset, käräjät merkitsi kaksi tyttärtä, mutta ei kolmannen tyttären lapsia. Myöhemmin käräjät hylkäsi myös kahden jo merkityn tyttären lapset. Inarista on tapaus, jossa tytär perusteli hakemusta äitinsä saamelaisuudella. Hänet hyväksyttiin, mutta äidin hakemus hylättiin. Korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytännöstä löytyy päätös, jossa osa sisaruksista on hyväksytty ja osa hylätty. Tällainen tapaus on eräs nainen, jota ei ole hyväksytty vaaliluetteloon, vaikka hän on hakenut useita kertoja. Kuitenkin hänen veljensä ja kaksi siskoaan on hyväksytty. Myös saamelaiskäräjien hallitus on hyväksynyt henkilöitä vaaliluetteloon lappalaisperusteella 1700-luvun dokumentaatiolla perusteluna, että saamelaiset ovat menettäneet kielen vahvan suomalaistamisen seurauksena. Näin totisesti onkin.

Arvoisa puhemies! Haluan näillä oikeustapauksilla ja valitettavan ristiriitaisilla tulkinnoilla osoittaa, että valitettavasti vallitsevassa tilanteessa sekä saamelaiskäräjien vaalilautakunta että korkein hallinto-oikeus ovat tehneet ristiriitaisia päätöksiä. Nämä ihmisten kokemukset epäoikeudenmukaisuudesta eivät tule poistumaan saamelaismääritelmän kaventamisella, vaan päinvastoin tässä voidaan tehdä todella vahingollista jälkeä myös Suomen ihmisoikeusmaineelle. Kukaan ei tietenkään halua, että suomalaisia päätyy saamelaiskäräjille, kuten ärhäköimmissä kirjoituksissa väitetään.

Kysyn: onko oikein, että henkilöitä, jotka todistettavasti polveutuvat katkeamattomana ketjuna alueen vanhimmista asukkaista, harjoittavat perinteisiä elinkeinoja ja käyttävät sukujensa perinneasuja ja vaalivat kulttuuria, suljetaan määritelmän ulkopuolelle ja samaan aikaan on mahdollista, että ihmiset, jotka eivät asu Lapissa ja joiden todellinen yhteys kulttuuriin voi olla hyvin ohut, saavat halutessaan statuksen sillä perusteella, että ovat sattuneet syntymään oikeisiin sukuihin.

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

Jos tämä laki etenee, on varma, että Suomi joutuu jatkossa vastaamaan kansainvälisille ihmisoikeustuomioistuimille siitä, miksi alkuperäiskansaan kuuluvia ihmisiä on jätetty itseään koskevan demokratiainstituution ulkopuolelle siten, etteivät he saa osallistua siihen edes äänestämällä. [Mikko Kärnä: Hyvä puhe!]

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Kiitoksia. — Edustaja Mäenpää, olkaa hyvä.

**21.44 Juha Mäenpää ps:** Arvoisa puhemies! Meillä on lähete keskustelussa kiistelty lakiesitys, jolla on tarkoitus uudistaa saamelaiskäräjälakia. Hallitus antoi saamelaiskäräjälain eduskunnan käsittelyyn viime torstaina poikkeuksellisen äänestyksen jälkeen äänin 11—3. Yleensä hallituksen esitykset ovat yksimielisiä.

Keskeisenä muutoksena ehdotetaan saamelaiskäräjien vaaliluettelokelpoisuuden muuttamista. Laista poistettaisiin niin kutsuttu lappalaispykälä, joka takaa pääsyn luetteloon vanhan maa-, veronkanto- tai henkikirjamerkinnän pohjalta. Vaalikelpoisuus tarkoittaa sitä, kenellä on oikeus asettua ehdolle vaaleissa. Saamelaiskäräjät on saamelaisten edustuksellinen itsehallintoelin Suomessa. Vastaisuudessa vaalikelpoisuus määriteltäisiin kielen perusteella. Se koskee nykyisessä laissa ihmisiä, jotka itse tai joiden vanhemmista ja iso-vanhemmista ainakin yksi on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenä. Tätä kelpoisuutta ehdotetaan ulotettavaksi yhdellä uudella sukupolvella taaksepäin, niin että määritelmä ulottuisi vastaisuudessa myös isoisoivanhempiin.

Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksessä todetaan, että saamelaiskäräjistä annetun lain tarkistamisen tavoitteena on suojella ja edistää saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä parantaa saamelaisten kieltään ja kulttuuriaan koskevan itsehallinnon ja saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä. Kauniista sanoista huolimatta saamelaiset eivät ole ottaneet ehdotusta vastaan lämmöllä yhteisessä rintamassa. Laki ei ole saanut taakseen saamelaiskäräjien vahvaa enemmistöä, vaikka lain uudistamista on toivottu vuosia. Saamelaiskäräjillä 21 jäsenestä yhdeksän vastusti lakiesitystä. — Tässä on pieni tietopoikkeama. Toiset sanovat, että kahdeksan varsinaista ja kaksi varajäsentä, mutta tulosta 21—9 on käytetty täällä salissa tästä erosta, mikä kertoo siitä, että yksimielisyys asiasta on kaukana.

Saamelaiset eivät siis itsekään ole löytäneet konsensusta siitä, kuka voi kuulua alkuperäiskansaan. Siihen vaikuttavat medialähteiden mukaan osaltaan myös saamelaissukujen keskinäiset valtataistelut. Niistä osa juontaa juurensa kauas historiaan. Täytyy myös huomata, että nykyiset saamelaiset ovat arvoiltaan ja ajatuksiltaan moninainen joukko, josta valtaosa asuu saamelaisalueen ulkopuolella.

Saamelaisten itsensä lisäksi kritiikkiä on kuulunut myös akateemisesta maailmasta. Esimerkiksi alkuperäiskansoihin erikoistunut Helsingin yliopiston kestävyystieteen professori Reetta Toivanen on ottanut aiheeseen kantaa. Hän on muun muassa arvostellut YK:n näkemyksiä saamelaisasiassa. YK katsoi Suomen puuttuneen liikaa saamelaisten itsemääräämisoikeuteen, kun korkein hallinto-oikeus vuonna 2015 liitti päätöksellään 93 henkilöä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon vastoin saamelaiskäräjien vaalilautakunnan näkemystä. Toivasen mukaan YK:n päätöksessä ei kuitenkaan huomioitu sitä, että korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä vaaliluetteloon lisätyillä oli kaikilla arkistotodistus saamelaisesta sukutaustastaan ja usein myös muita todistuksia esimerkiksi saamesta kotikielenä. Lisäksi heidän lukumääränsä on alle viisi prosenttia kaikkien vaaliluetteloon merkittyjen henkilöiden yhteismäärästä, joten Toivasen mukaan he eivät muodosta uhkaa saamelaiskansan itsemääräämisoikeudelle tai saamelaisen alkuperäiskansan oikeudelle nauttia kulttuuristaan.

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

Eikä siinä vielä kaikki: Osa saamelaiskäräjien jäsenistä on hakenut lakiesitykselle YK:lta täytäntöönpanokieltoa. Linaan heitä: ”Katsomme, että esitys on nykymuodossaan saamelaisia syrjivä ja se antaisi saamelaiskäräjien valtaa pitävälle ryhmittymälle oikeuden päättää, ketkä saavat äänestää tulevilla vaaleilla. Tällainen ei mielestämme kuulu demokratiaan.”

Arvoisa puhemies! Tämä on vaikea asia, ja tätä on vaikea hahmottaa. Sen huomaa, kun täällä hallituksesta monet puolueet ovat tämän lain puolella ja ovat tuoneet tämän käsittämättömän lain tänne eduskuntaan käsiteltäväksi. Toivottavasti saisimme semmoisia karttakuvina eri saamelaisryhmien alueet ja liikkeet vuosien kuluessa tai vuosisatojen kuluessa. Tämä varmaan auttaisi vihervasemmistoa ymmärtämään, miten rasistista lakia te olette nyt ajamassa läpi. Tämä on minun mielestäni semmoinen laki, jota pyritään tekemään vähemmistön suojelemiseksi mutta joka kuitenkin syrjii vähemmistöjä siellä lain sisällä.

Arvoisa puhemies! Hyvät edustajakollegat! Tämä on aikamoinen soppa. Näiden tietojen valossa en voi kannattaa hallituksen esitystä.

Minulla ei ole mitään saamelaisia juuria, mutta minun lähisukuuni kuuluu sellaisia, joilla on saamelaiset juuret, ja olen keskustellut näistä asioista myös Lappiin ja olen saanut kuulla täällä eduskunnassa myös metsäsaamelaisia. Ja keskustan järjestämässä tilaisuudessa olin paikalla, ja se nuorten saamelaisten ivallinen nauru sai minut vakuuttuneeksi siitä, että tätä lakiesitystä ei saa hyväksyä. — Kiitos.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Kiitoksia. — Edustaja Kärnä, olkaa hyvä.

**21.51 Mikko Kärnä kesk:** Arvoisa herra puhemies! Aivan ensimmäiseksi haluan kiittää edustaja Auttoa erittäin valtiomiesmäisestä puheesta, ja ilmoitan myös, että kannatan tämän asian lähettämistä niihin valiokuntiin, joita Autto esitti.

Kuten eilen jo sanoin, tämä asia tekee minut suunnattoman surulliseksi, ja, edustaja Hassi, tällä kertaa syy on teidän. Te totesitte puheenvuorossanne yksiselitteisesti ja selkeästi, että teidän mielestänne saamelaiskäräjien vaaliluettelossa on henkilöitä, jotka eivät ole saamelaisia. Haluaisin kysyä: Mihin nämä näkemyksenne perustuvat? Kritisointeko te korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuja, vai mitä te kritisoitte? Missä henkilöiden saamelaisuudesta päätetään: vihreiden puoluetoimistolla, vihreiden eduskuntaryhmässä, vai missä? Toivon, että ymmärrätte, kuinka loukkaavia tällaiset puheet ovat niille henkilöille, joiden etnisiteettiä ja identiteettiä te puheillanne täällä mitätöitte, ja toivon aidosti, että voisitte pyytää tätä asiaa anteeksi. — Kiitos.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Edustaja Junnila, olkaa hyvä.

**21.53 Vilhelm Junnila ps:** Arvoisa puhemies! Täällä on puhuttu oikeudenmukaisuudesta, ja sehan tietenkin on myös oikeustieteellinen termi, mutta oikeustieteessä asian tilaa, kun se menee tästä yksityiskohtaisesta käsittelystä vähän tarkempaan, kuvataan myös toisenlaisella termillä, ja silloin on kysymys siitä, onko laki liian ankara vai onko se liian lievä, ja silloin kysymys, arvoisa puhemies, on kohtuudesta.

Kohtuus on tässä täysin unohtunut, ja arvostamani edustaja Piirainen sen tänään täällä salissa kertoi. Hän sanoi osallistuneensa tämän työryhmän työskentelyyn, ja hän kertoi tässä salissa aiemmassa käsittelyssä tänään, että he eivät kuulleet tämän pohjoissaamelaisen ryhmän ulkopuolella olevia saamelaisia tässä työryhmätyössä lainkaan. Minusta tämä oli

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

hyvin hälyttävä tieto, ja se oikeastaan kertoo, miksi me olemme nyt tässä tilanteessa, että tämä laki on vedetty 100—0 toiseen suuntaan ja sitä yritetään nyt viedä läpi.

Mutta mieleeni muistui myös vuosi 2014. Myös silloin oikeusministerinä sattui olemaan Henriksson, ja silloin hän jäi yksin puolustamaan tätä saamelaismääritelmän muutosta. Muistelin, että esimerkiksi vihreiden Ville Niinistö vastusti tätä määritelmää aivan samalla tavoin kuin edustaja Mäenpää tuossa. Muistan myös, että ministeri Arhinmäki, joka silloiseen työryhmään kuului, oli tästä samaa mieltä kuin edustaja Kärnä. Muistan myös, että perustuslakivaliokunnan silloinen puheenjohtaja Koskinen oli tästä samaa mieltä kuin allekirjoittanut, ja varmasti oli muitakin. Itse asiassa edustaja Tuomioja oli silloin ministeri, ja hänkin ajatteli suurin piirtein samalla tavalla kuin mitä edustaja Autto tässä on aiemmin esittänyt, niin että on tämä aika kummallista, kuinka aika on tätä muuttanut, puolueiden suhtautumistakin tähän asiaan, koska eihän tämän pitäisi olla poliittinen asia, eikö niin? Kysymyksen on vähemmistöjen suojaamisesta ja siitä, että saamelaisten, kaikkien saamelaisryhmien, oikeudet turvataan. Mehän kaikki haluamme sen lain, mutta tässä muodossa, arvoisa puhemies, se ei ole kohtuullinen.

Kannatan edustaja Auton tekemää esitystä.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Kiitoksia. — Edustaja Lohi, olkaa hyvä.

**21.55 Markus Lohi kesk:** Arvoisa puhemies! Pyysin tuossa edustaja Hassin puheen aikana vastauspuheenvuoroa. Tarkoitus oli edustaja Hassilta kysyä, ymmärsinkö puheenne oikein, että teidän käsityksenne mukaan YK:n ihmisoikeuskomitea tai rotusyrjintäsopimuksen täytäntöönpanoa valvova niin sanottu CERD ovat moittineet Suomea nimenomaan saamelaiskäräjälain 3 §:stä, vaatineet sen muuttamista. Nimittäin minulla on, kun olen näitä päätöksiä katsonut, ihan vilpittömästi sellainen käsitys, että se arvostelu on kohdistunut korkeimman hallinto-oikeuden kokonaisarviointiin, mutta ei ole vaadittu varsinaisesti saamelaiskäräjälain 3 §:n muutosta. [Eduskunnasta: Juuri näin!] Jos teillä on semmoinen käsitys, edustaja Hassi, että olisi sellaisia päätöksiä, joissa on todella vaadittu, että pitäisi tiettyyn malliin muuttaa 3 §, niin mielelläni kuulisin siitä, missä ne päätökset ovat saatavilla. Ja jos todella semmoisia on, niin olen valmis omaa kantaani muuttamaan, mutta toistaiseksi en ole sellaisia päätöksiä löytänyt.

Otan tämän esille sen takia, että minusta voi varmasti ihan perustellusti olla myös sitä mieltä, että tämä hallituksen esitys on tältä osin, 3 §:n osalta, kannatettava, ja sitten voi olla perustellusti toista mieltä. Mutta olisi tärkeää, että me näissä faktoissa kuitenkin olisimme kaikki samaa mieltä, että meillä olisi samat faktat, jotka me jaamme, ja mielipiteinä voi olla sitten hyvin eri mielipiteitä.

Toinen asia, jonka haluan nostaa tässä vielä esille, on se, että kun nyt puhutaan saamelaiskäräjälaista, joka varmasti on tärkeä laki sinänsä, ja sen takia tästä varmasti keskustelua nyt käydäänkin, niin haluaisin kuitenkin, että tämän keskustelun varjoon ei ainakaan kokonaan jäisi eikä unohtuisi se työ, jota vuosikymmenten ja vuosien aikana on tehty täällä eduskunnassa hyvässä yhteistyössä saamen kielen elpymisen, eri saamen kielten elpymisen tukemiseksi. Muun muassa viime vaalikaudella Lapin kansanedustajat laajalla yhteistyöllä hoidimme kielipesille lisää rahoitusta, ja se on ollut arvokasta työtä, ja sitä yhteistyötä pitää jatkaa saamelaiskäräjien ja Lapin kansanedustajien välillä siitä huolimatta, että meillä nyt tämän lain tietyistä yksityiskohdista on erilainen näkemys. Ei anneta sen näkemyksen ollenkaan vähentää sitä arvoa, joka on sillä yhteistyöllä, mitä me olemme teh-

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

neet ja mitä varmasti tulemme jatkossakin tekemään saamen kielen ja kulttuurin ylläpitämiseksi.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Kiitoksia. — Edustaja Hassi, olkaa hyvä.

**21.58 Satu Hassi vihr:** Arvoisa puhemies — ja erityisesti hyvät keskustalaiset kollegat! Emme pääse yli emmekä ympäri siitä, että YK on useaan kertaan moittinut Suomea siitä, että nykylainsäädäntö loukkaa saamelaisten oikeuksia. Vuonna 2019 YK:n ihmisoikeuskomitea moitti Suomea siitä, että saamelaisten itsehallintoon on päästetty ei-saamelaisia henkilöitä, ja tämän vuoden kesänä YK:n rotusyrjinnän vastainen komitea antoi ratkaisun, jonka mukaan Suomi on rikkonut rotusyrjinnän vastaista kansainvälistä yleissopimusta. Kansainväliset sopimukset korostavat alkuperäiskansan itsemääräämisoikeutta sen suhteen, keitä kansaan kuuluu.

Edustaja Lohen ensimmäinen puheenvuoro oli mielestäni sikäli tervetullut, että siinä käsiteltiin muitakin asioita kuin saamelaiskäräjien äänioikeusluetteloa. Edustaja Lohi peräänkuulutti tasapainoa kunnallisen itsehallinnon kanssa. Mielestäni hallituksen esitys edustaa juuri tasapainoa. Hallituksen esitys velvoittaa pyrkimään yhteisymmärrykseen saamelaiskäräjien kanssa saamelaisten kulttuuriin ja elinkeinon vaikuttavissa asioissa mutta ei kuitenkaan anna saamelaiskäräjille veto-oikeutta. Nykytilanne, jossa saamelaiskäräjiltä kyllä pyydetään lausuntoja mutta lausunnoista ei tarvitse välittää, ei mielestäni edusta tasapainoa.

Useat kollegat ovat vaatineet saamelaiskäräjälaista lisää selvityksiä. Niitä on kyllä tehty jo roppakaupalla. Jos uudistus nyt jätettäisiin toteuttamatta, asia ei poistu päiväjärjestyksestä vaan seuraavatkin hallitukset saavat sen eteensä, ja senkin takia toivon hartaasti, että eduskunta nyt hyväksyy uudistuksen ja että Suomi aikanaan ratifioi myös ILO:n sopimuksen 169.

Mitä tulee vetoomuksiin siitä, että valmisteltaisiin uusi ehdotus, jota kaikki voisivat tukea, huomauttaisin, että kyllä tätäkin on yritetty. Keskustan edustaja, joka jätti eriävän mielipiteen lakia valmistelleen Timosen työryhmän esitykseen, oli kymmenestä kokouksesta neljästä poissa tai ei puhunut mitään eikä tosiaan tehnyt lupaamiaan ehdotuksia ennen kuin oli eriävän mielipiteen jättämiseen aika. Tämän tyyppistä lisätyötä emme todellakaan tarvitse lisää.

Edustaja Kulmuni luetteli esimerkkejä saamelaiskäräjien päätöksistä, jotka koskevat vaaliluetteloon hyväksymistä. Muistuttaisin nyt kuitenkin kaikkia kollegoita siitä, että hallituksen esityksen mukaan tulevaisuudessa, jos tämä laki hyväksytään, äänioikeusluettelosta ei päättä saamelaiskäräjät vaan vaalilautakunta, jonka kokoonpanoa laajennetaan, jotta sillä on riittävästi tietoa ja osaamista voidakseen arvioida kielen ja kulttuurin näytön, ja lisäksi perustetaan uusi, riippumaton muutoksenhakulautakunta.

Ja kaikille niille, jotka sanovat, että tässä nyt supistetaan sitä ihmisjoukkoa, joka voi olla äänioikeutettu saamelaiskäräjävaalissa, huomauttaisin, että hallituksen esitys laajentaa kielikriteeriä. Nykylain mukaanhan kielikriteerin täyttää, jos itse, vanhempi tai isovanhempi on puhunut ensimmäisenä kielenään jotain saamen kieltä. Hallituksen esitys laajentaisi tätä isoisovanhempiin.

Arvoisa puhemies! Muistuttaisin myös siitä, että hallituksen esitys sisältää monia muitakin tärkeitä ehdotuksia, muun muassa vaalien toimittamiseen liittyviä asioita — sellai-

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

sia, jotka tekevät äänestämisen käytännössä helpommaksi ja mahdollistavat äänestämiseen osallistumisen käytännössä useammille kuin nykylaki.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Edustaja Mäenpää, olkaa hyvä.

**22.03 Juha Mäenpää ps:** Arvoisa puhemies! Haluan kiittää edustaja Kulmunia siitä, kun nostitte esille näitä ristiriitoja siinä, kuka on vaalikelpoinen ja kuka on hyväksytty sinne äänestysluetteloon. Olen ollut yhteydessä itse tuonne pohjoiseen, ja siellä on kerrottu juuri näistä, että saattaa olla sisarukset, joista toinen on hyväksytty saamelaiseksi ja toista ei, tai vaalikelpoiseksi, äänestys oikeudelliseksi sinne saamelaiskäräjille. Nämä ovat ihmeellisiä. Miten näissä voi olla näin suuria epätarkkuuksia ja myöskin ristiriitoja? Tiedän, että on osoitettavissa, että vastustajien ja puoltajien joukossa on keskenään sukulaisia, ja he ikään kuin eivät haluaisi tunnustaa näitä sukulaisiaan saamelaisiksi. Tämä on minun mielestäni ihan käsittämätöntä, miten esimerkiksi edustaja Hassi nyt tukee tätä lakia. Ei tämä ole mahdollista. Se on käsittämätöntä, miten tämä jakaa ehkä täälläkin näitä mielipiteitä, miten erilaisilla tiedoilla me olemme täällä. Niillä tiedoilla, mitkä minulla on, tätä lakia ei voi missään tapauksessa hyväksyä, ja tulen äänestämään sitä vastaan, jos se tänne saliin tulee. — Kiitos.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Edustaja Junnila, olkaa hyvä.

**22.05 Vilhelm Junnila ps:** Herra puhemies! En malta olla puuttumatta tähän YK-asiaan, kun se jälleen otettiin esiin. YK ja sen eri toimielimethän todella ovat antaneet Suomelle erilaisia nootteja, näin voisi todeta. Itse asiassa hankin haltuuni yhden tällaisen kirjeen, mikä oli tullut pohjoissaamelaiselta saamelaiskäräjien enemmistöltä. Esimerkiksi tämä, mihin edustaja Hassi — jonka toivon jäävän vastaamaan kysymyksiin, koska aion ne hänelle esittää — viittasi, yksi näistä, koski nimenomaan tätä, onko saamelaisten itsemääräämisoikeus ylitetty korkeimman hallinto-oikeuden toimesta. Näissä kirjeissä, mitä oli saamelaiskäräjien toimesta lähetetty sinne YK:lle näiden nuorten henkilöiden toimesta, ei mainittu lainkaan, että kaikilla KHO:n päätöksiin liittyneillä henkilöillä oli arkistotodistus saamelaisesta sukutaustasta tai kielestä tai muita asiakirjoja, jotka vahvistivat heidän alkuperätaustansa. En minä ihmettele, että YK sieltä antaa meille moitteita, jos he eivät saa oikeaa tietoa.

Sitten kun katsoin Twitteriä, siellä oli aivan samanlainen pohjoissaamalainen lobbauskoneisto, jaettiin kirjepohjia, millä kansanedustajiin otetaan yhteyttä, että voitte sitten osata opastaa meitä, miten tässä pitää toimia.

Ja mitä tulee tähän vaalilautakuntaan, niin mitäköhän jäseniä sinne tulee, jos pohjoissaamelaiset pitävät enemmistöä saamelaiskäräjissä? Voisiko olla niin, että myös vaalilautakunnan enemmistö sattumoisin koostuu tällaisista henkilöistä? Silloin minä en voi pitää sitä neutraalina ainakaan tämän lain suhteessa.

Paavo Väyrynen tunnettiin semmoisena nootin tilaajana aikoinaan. Tässä YK-asiaassa on vähän samasta asiasta kysymys, eli saamelaiskäräjät on ollut sinne kyllä aktiivisesti yhteydessä, ja vasta nyt ovat myös sitten saamelaisryhmät itse olleet sinne yhteydessä, eli muutkin kuin tämä hallitseva elin.

Mutta jos edustaja Hassi vielä tulee takaisin, toivon, että hän vastaa tähän kysymykseen. Minulla on kaksi kysymystä: YK:n päätösten mukaisesti vaatiko YK, että Suomen on muu-

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

tettava tätä saamelaismääritelmää? Se on ensimmäinen kysymys. Ja toinen kysymys on: Täällä on useasti väitetty, että sitten tämän lakimuutoksen jälkeen tilanne Suomessa olisi sama kuin Norjassa. Jos edustaja Hassi tulisi vastaamaan tänne, onko tosiaan niin, että jos tämä laki menee läpi, erityisesti kielen suhteen tilanne sitten olisi sama kuin Norjassa. Näitä väitteitä on täällä esitetty, hallituspuolueiden edustajat, jopa ministerit ovat näitä esittäneet, ja toivon, että näihin tullaan vastaamaan vielä kerran, koska mitä itse olen tästä ymmärtänyt, niin kumpikaan näistä ei pidä paikkaansa.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Edustaja Forsgrén, olkaa hyvä.

**22.08 Bella Forsgrén vihr:** Arvoisa puhemies! Salissa käyty keskustelu on ollut varsin vilkasta. Tarkistin muutamia asioita ulkoministeriön lausunnosta tähän kyseiseen lakiin.

YK:n ihmisoikeuskomitea antoi tosiaan vuonna 2019 kaksi Suomea koskevaa ratkaisua saamelaiskäräjälain vaaliluetteloon hyväksymisen edellytyksiä koskevista valitusasioista. Ratkaisussa Suomen todettiin loukanneen kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 25 artiklaa luettuna erikseen tai yhdessä 27 artiklan kanssa. Ratkaisut liittyvät korkeimman hallinto-oikeuden vuonna 2015 antamien päätösten myötä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon hyväksytyjä henkilöitä koskevaan asiaan. Komitean mukaan Suomen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisut olivat vaikuttaneet sekä valittajien että heidän saamelaisyhteisönsä oikeuksiin osallistua vaaleihin sen instituution valitsemiseksi, jonka sopimusvaltio on tarkoittanut turvaamaan saamelaisille tosiasiallisesti sisäisen itsemääräämisoikeuden sekä saamelaisten alkuperäiskansojen oikeuden omaan kieleen ja kulttuuriin.

YK:n ihmisoikeuskomitea korosti ratkaisussaan saamelaisten itsemääräämisoikeutta asemansa ja yhteisönsä jäsenyyden osalta. Se suositteli, että Suomi arvioisi uudelleen saamelaiskäräjälain 3 §:n varmistaakseen, että edellytykset äänioikeudelle saamelaiskäräjien vaaleissa määritellään ja niitä sovelletaan kunnioittaen saamelaisten oikeutta käyttää sisäistä itsemääräämisoikeutta yleissopimuksen 25 ja 27 artiklan mukaisesti. Lisäksi komitea suositti, että Suomi toteuttaisi kaikki tarvittavat toimet estääkseen vastaavat oikeuden loukkaukset jatkossa.

On totta, että YK:n komitea ei ole antanut Suomelle yksityiskohtaisia suosituksia siitä, miltä osin ja miten saamelaiskäräjistä annetun lain 3 §:ää tulisi muuttaa. On totta myös se, että YK:n ihmisoikeuskomitea ei sano, että lappalaispykälä pitäisi poistaa. He eivät myöskään sanoneet, että pykälää ei saisi poistaa, tämä on totta. Komitean suositus oli kehittää yhdessä saamelaisten kanssa yleisesti tunnustettu järjestelmä vaaliluetteloon merkitsemistä varten, jotta saavutetaan riittävä tasapaino toisaalta yhteisön itsehallintorakenteiden säilyttämisen edun ja toisaalta vapaan itseidentifioinnin periaatteen välillä. Näin on ymmärtääkseni pyritty tekemään tässä hallituksen esityksessä, vaikka valitettavasti yksimielisyyteen asiassa ei olekaan päästy.

Itse ajattelen, että tämä 30 vuoden seilailu asiassa voisi päättyä, ja ajattelen, että selvitä tältä osin on tehty roppakaupalla ja työryhmiä on toiminut ja esityksiä on selvitetty ja on vitkuteltu ja vitkuteltu, ja ajattelenkin, että nyt olisi aika toimia.

Ja ehkä keskustan edustajille: On totta, että teillä on ollut toiveita erilaisiin esityksiin, mutta ehkä en ole saanut sellaista kuvaa, että niitä esityksiä, kompromissiesityksiä, on niin pontevasti kuitenkaan todellisuudessa siellä valmistelutyössä tehty. Komitean työ on kui-

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

tenkin valmistunut puolitoista vuotta sitten, ja ehkä tässä vaiheessa olisi voinut jo löytyä yhteinen kompromissi.

Joltain osin kyse ehkä onkin viivytyksestä, mutta minä ajattelen, että jokaisen vastuullisen päättäjän tulee nyt paneutua huolella asiaan. Perustuslakivaliokunta tosiaan aikanaan käsittelee tämän lain ja juuri niitä kysymyksiä ja huolia, mitä keskustallakin on noussut. Ja totta kai siinä kohdassa on tärkeää varmistaa se, että se on sekä valtiosääntönäkökulmasta että myös YK:n ja muiden kansainvälisten sopimusten mukaisesti oikeanlainen.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Kiitoksia. — Edustaja Kärnä, olkaa hyvä.

**22.12 Mikko Kärnä kesk:** Arvoisa herra puhemies! Haluan kiittää edustaja Forsgrénia. Tässä puheenvuorossa oli monta hyvää elementtiä. Kiitän siitä, että toitte esille sen, että mikään YK:n elin ei ole vaatinut Suomea poistamaan lappalaisperustetta tai ylipäättään muuttamaan saamelaismääritelmää. Eniten kritiikkiä on saanut korkein hallinto-oikeus näistä ratkaisuista, kun se päätyi soveltamaan kokonaisharkintaa ihmisen etnisyyttä määriteltäessä. Itse katson kyllä niin, että mikäli korkein hallinto-oikeus ei olisi tällaista soveltamista tehnyt, vaan se olisi noudattanut olemassa olevaa lainsäädäntöä, niin meillä ei olisi näitä huomautuksia. Jos olisi kunnioitettu sitä, että alkuperäiskansaan kuuluvan henkilön subjektiiviset lainsäädännön kriteerit täyttyvät ja objektiiviset kriteerit täyttyvät, meillä ei olisi tätä ongelmaa tällä hetkellä. Eli kritiikki kohdistuu korkeimpaan hallinto-oikeuteen, ei niinkään siihen, mitä meillä on saamelaismääritelmästä tällä hetkellä kirjattu.

Tässä on useaan otteeseen tuotu esille tämä kielikriteeri ja väitetty, että se jollakin tavalla toisi meidät yhteispuhjoismaiselle linjalle, mutta valitettavasti se ei sitä tee. Ensimmäinen opittu kieli on aivan eri asia kuin kotikieli, joka on määritelmässä käytössä esimerkiksi Norjassa. Tämä mahdollistaa sen, että henkilö, joka on vaikkapa elvyttänyt sen saamen kielen ihan ensimmäisessä sukupolvessa, voi saada oikeuden tulla merkityksi sinne vaaliluetteloon. Ja sen takia muissa Pohjoismaissa ei tällaisia kiistoja ole kuin meillä.

Tilanne on kompleksinen ja tilanne on vaikea, ja niin kuin sanoin, tämä tekee minut todella surulliseksi. Varsinkin vihreiden ryhmästä on nyt esitetty tällaisia väitteitä, että meillä on alkuperäiskansamme saamelaisten vaaliluettelossa osana poliittista päätöksentekoa henkilöitä, jotka eivät ole saamelaisia. Se on etnisiteetin mitätöintiä, se on identiteetin mitätöintiä ja se on erittäin raskasta kaikille ihmisille, jotka keskustelua seuraavat, jotka siellä ovat. Ja haluaisin heittää ilmoille kysymyksen — täällä ei ole ministeriä nyt vastaamassa, eikä tietenkään tarvitse kenenkään kollegankaan vastata, mutta pohtikaa sitä. On esimerkiksi inarinsaamelainen Kari Kyrö, saamelaiskäräjävaalien, edellisten vaalien ääniharava. On julkilausuttu asia, että hänet halutaan poistaa saamelaiskäräjien vaaliluettelosta ja häneltä viedään alkuperäiskansalle kuuluvat poliittiset oikeudet, jotka hänellä on ollut vuosikausia. Sitten kun hän valittaa YK:lle, niin miten te luulette, että YK tähän vastaa? Sanooko se, että hienosti meni, jatkakaa valitsemallanne linjalla, vai onko niin, että meillä on edessämme vieläkin suurempi soppa? Itse arvioin jälkimmäistä. Tämän takia tämä esitys ei voi edetä.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Edustaja Mäenpää, olkaa hyvä.

**22.15 Juha Mäenpää ps:** Arvoisa puhemies! Edustaja Kärnä puheen jälkeen on helppo jatkaa. Tässä on erään saamelaisen henkilön minulle lähettämä kirje. Tässä kerrotaan mah-

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

dollisesti samasta henkilöstä, jonka äsken mainitsitte: ”Kun vertaa Suomessa asuvien saamelaiden kohtelua ja oloja vaikkapa monien Latinalaisen Amerikan alkuperäisasukkaiden kurjaan tilanteeseen, en voi saamelaisena muuta kuin hävetä YK:ssa valheellisia itkuvirsiä esittäneiden saamelaispoliitikkojen puolesta. Röyhkeyden huippua on edustanut saamelaiskäräjien kahden edellisen puheenjohtajan YK:n ihmisoikeuskomitealle tekemät valitukset, joiden kärki kohdistuu tunnetun ja vaalitulosten perusteella laajaa luottamusta nauttivan inarinsaamelaisen poliittisiin oikeuksiin ja sen kautta kaikkiin inarinsaamelaisiin, jotka eivät ole valmiita tanssimaan saamelaiskäräjien johdon pillin mukaan.”

Arvoisa puhemies! Jatkan vielä: ”Suurimman ristiriidan aiheuttaja uudessa lakiesityksessä on saamelaismääritelmän kaventaminen ja lappalaisperusteen poistaminen. Tämä johtaisi poliittisen muurin pystyttämiseen statuksettomien ja vaaliluettelossa olevien saamelaiden välillä.” [Mikko Kärnä: Kastijärjestelmä!]

Arvoisa puhemies! Haluan sen verran vielä palata siihen, kun eilen tämä lakipykälä oli täällä käsittelyssä ja sen jälkeen käsitelimme lisätalousarviota. Sen lisätalousarviopykälän aikana edustaja al-Tae väitti, että me perussuomalaiset vastustamme saamelaisia. Me emme vastusta millään tavalla saamelaisia. Me haluamme luoda ja tukea ja saada heille syrjimättömän lain. Me haluamme, että saamen kieltä ja kulttuuria ja ylipäänsä saamelaisia tuetaan täällä ja heidän oikeutensa hyväksytään, mutta on törkeää tällainen perusteeton väite, että me vastustamme saamelaisia. Olemme tästä pykälästä tai itse ainakin henkilökohtaisesti olen hyvin samaa mieltä kuin keskustapuolueen jäsenet, ja tämän edellä lukemani perusteella tulee tämä lakiesitys ehdottomasti hylätä.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Kiitoksia. — Edustaja Forsgrén, olkaa hyvä.

**22.18 Bella Forsgrén vihr:** Kiitoksia, arvoisa puhemies! Ei ole tarvetta pidentää iltaa sen pidemmin, mutta haluan täsmentää sitä, mitä tosiaan tuossa äsken puhujapöytätyössä sanoin. Eli Suomi on saanut suosituksen arvioida uudelleen saamelaiskäräjälain 3 §:n ”varmistukseksi, että edellytykset äänioikeudelle saamelaiskäräjien vaaleissa määritellään ja niitä sovelletaan kunnioittaen saamelaiden oikeutta käyttää sisäistä itsemääräämisoikeuttaan yleissopimuksen 25 ja 27 artiklan mukaisesti”, ja komitea suositteli Suomelle, että se toteuttaisi ”kaikki tarvittavat toimet estääkseen vastaavat oikeudenloukkaukset jatkossa”. Komitea ei ole määritellyt, miten se pitäisi korjata, mutta on tullut suositus korjata.

Ehkä itse haluan vielä nostaa tähän lopuksi, että saamelaiden itsemääräämisoikeutta ja alkuperäiskansastatusta on kyseenalaistettu ja joiltain osin vastustettu järjestelmällisesti läpi Suomen historian, ja minun mielestäni tämä on tärkeä konteksti ymmärtää tämän asian käsittelynkin näkökulmasta.

Suomi on tunnettu tällaisen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon mallimaana, ja tällä hetkellä kuitenkin on tilanne, että aivan hiljattain ulkoministeri Haavisto joutui tosiaan toisen kerran ottamaan kantaa YK:n ihmisoikeuskomitean esittämiin huoliin saamelaiden ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa. Minä ajattelen, että tämä tilanne on pakko ratkaista ennemmin tai myöhemmin, ja parempi ehkä nyt heti, koska me ollaan aika kauan tähän jo aikaa käytetty. Minä toivon, että saamelaiden oikeudet eivät jälleen kerran jumittuisi poliittiseksi kiistakapulaksi. — Kiitos.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Kiitos. — Ja edustaja Mäenpää, olkaa hyvä.

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

22.19 **Juha Mäenpää ps:** Arvoisa puhemies! Kun tämän sähköpostin nyt esille otin, niin muistaakseni siellä oli 9 §, jossa puhutaan maankäytöstä tai oikeudesta siihen. Viitataan tällä tekstillä nyt siihen ja luen edelleen erään saamelaisen minulle lähettämää sähköpostia: ”Saamelaiskäräjälain muuttamisessa ei ole kysymys varovaisesta säätelystä vaan systeemin kokonaisvaltaisesta muuttamisesta. Se, miksi lakiesityksen teksti on kirjoitettu sumeaksi, johtuu siitä, että valtakunnan tason poliitikoille ei haluta kertoa sitä, mistä on kysymys. Eduskunnan odotetaan antavan saamelaiskäräjille valtuudet hakea toiminnalleen vallan rajat kaikkiin eri lakien nojalla toimiviin organisaatioihin ja käräjien omaan toimintaan nähden.”

Arvoisa puhemies! Pidän kyllä omituisena sitä, että täällä vedotaan näihin YK:n antamiin päätöksiin. Oliko edustaja Junnila vai edustaja Kärnä, joka toi esiin sen, että YK:lle ei ole annettu rehellistä kuvaa siitä, mikä tilanne täällä on. Sinne ei ole saatettu tiedoksi kaikkea tietoa, jolla todennäköisesti YK olisi tullut aivan eri kulmaan, vaan se on ollut tarkoitushakuista pyrkimystä edistää tätä vallan tavoittelua. — Kiitoksia.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Edustaja Kärnä, olkaa hyvä.

22.21 **Mikko Kärnä kesk:** Arvoisa herra puhemies! Edustaja Forsgrénille edelleen kiitokset rakentavasta keskustelusta. Asia on tosiaan juuri kuten sanotte. Mutta haluan kysyä, ettekö te näe mitään ongelmaa siinä, että poliittinen enemmistö määrittelee, kuka kuuluu alkuperäiskansaan ja kuka seuraavissa vaaleissa saa äänestää. Näettekö te mitään ongelmaa siinä, että meillä lakiesityksessä puhutaan riippumattomasta muutoksenhakulautakunnasta, joka kuitenkin valitaan poliittisesti? Miten tällainen lautakunta voi olla riippumaton?

Keskusta haluaa uudistaa saamelaiskäräjälain, ja olemme esittäneet useita vaihtoehtoja niin työryhmässä kuin myös sitten sen jälkeen, ja tässä ei yli vuoteen ole tapahtunut yhtään mitään oikeusministeriön taholta, vaan tämä sama esitys tuotiin sitten yhtäkkiä meidän eteemme. Yhtenä luovana ratkaisuna olen esittänyt itse henkilökohtaisesti tähän niin sanotun ryhmäidentifikaation toteuttamiseen — minkä nyt toteuttaa poliittisesti valittu vaalilautakunta — ei-poliittista järjestelmää, jossa esimerkiksi kymmenen jo saamelaiskäräjien vaaliluettelossa olevaa henkilöä voisi antaa sinne pyrkivälle henkilölle todistuksen hänen saamelaisuudestaan, ja sitten hänet tulisi merkitä automaattisesti sinne käräjien vaaliluetteloon ja hän saisi ne poliittiset oikeudet, jotka hänelle kuuluu. Tämä on karrikoidusti sanottu, totta kai, ja sitä politiikassa joutuu joskus tekemään. Mutta tällä järjestelmällä, mikä se on nykyisellään ja mikä se on ennen kaikkea mikäli tämä laki hyväksyttäisiin, annetaan poliittiselle enemmistölle valta päättää, kuka seuraavissa vaaleissa äänestää. Ja hämmästelen, jos kukaan demokratiaan uskova tässä salissa voi tukea tällaisesta esityksestä.

Edustaja Kulmuni omassa erittäin ansiokkaassa puheenvuorossaan toi esille näitä ongelmakohtia ja vaikeuksia, joita siellä on ollut jo tälläkin hetkellä, ja tämä lakiesitys ei korjaisi niistä yhtään. Meidän tulee liennyttää niitä jännitteitä eikä luoda niitä lisää.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Kiitoksia. — Nyt kun täältä puhemieskorokkeelta kuuntelee tätä keskustelua, ja aika pitkään olen kuunnellut myöskin tuolta television välityksellä, niin alkaa toistaa tämä keskustelu nyt puheenvuoroja. Pyydänkin, kenenkään sananvapautta rajoittamatta, että mietitte vähän tätä ajankäyttöä täälläkin. — Edustaja Mäenpää, olkaa hyvä.

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

22.24 **Juha Mäenpää ps:** Arvoisa puheenjohtaja! Tähän voin sanoa, että ne ovat ammatinvalintakysymyksiä, nuo kommenttinne. [Naurua]

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Tarkoitin tätä salia, en itseäni.

Minä tarkoitin sitä, että te joudutte nyt vain kuuntelemaan meitä niin kauan kuin me haluamme näistä puhua.

Arvoisa puhemies! Siellä saamelaiskäräjillä oli 21 jäsenen joukossa, mikäli oikein olen ymmärtänyt, tehty päätös, jota yhdeksän oli vastustanut — edustaja Kulmuni voi heti korjata, jos olen väärässä — eli tämä päätös on tehty äänestystuloksella 12—9. Osa näistä saamelaisista vetosi siihen, että se on demokraattinen päätös. Me tiedetään, että siinä poliittinen enemmistö on äänestänyt tavallansa lain hyväksymisen puolesta. Täällä kansanedustajina myös tiedämme, että meillä on Suomessa perustuslaki, ja tämmöisissä asioissa, mistä nyt keskustellaan, pitää olla jonkinlainen määräenemmistö. Tällainen asia saamelaiskäräjillä pitäisi tehdä kahden kolmasosan tai viiden kuudesosan enemmistöllä. Tämä ainakin pitäisi ehkä sinne saamelaiskäräjälakiin korjata, että tietynasteista asiaa ei pelkällä poliittisella enemmistöllä voida ajaa lävitse. Tämä pahimmillaan tarkoittaa sitä, että sieltä jatkossa poistuu näitä ”väärä” saamelaisia, ja se tulee aiheuttamaan kitkaa.

Edelleen tämä lakiesitys pitää hylätä, ja ihmettelen teitä siellä vasemmistossa ja vihreissä, mikä teidän silmänne sulkee tältä asialta.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Edustaja Forsgrén, olkaa hyvä.

22.27 **Bella Forsgrén vihr:** Kiitoksia! Vastaan nyt, kun tuli suora kysymys, arvoisa puhemies! Minä ajattelen, että me käydään koko aihetta ihan väärässä salissa. Minä ajattelen, että todellisuudessa tämä koko keskustelu ja valta pitäisi olla saamelaiskäräjillä ja he päättäisivät siitä, kuka on saamelainen. Totta kai heillä pitäisi olla oikeudelliset reunaehdot, niin kuin meilläkin perustuslakivaliokunta, joka tsekkaisi sen, mutta tavallaan tähän kysymykseen, mitkä ovat minun mielipiteeni, niin lähtökohta minulla on se, että minulla ei pitäisi olla mahdollisuutta käydä tätä keskustelua lähtökohtaisestikaan. Tämä on minun mielestäni se tilanne tässä, että me Suomen eduskunnassa päätetään, kuka on saamelainen, vaikka sen todellisuudessa pitäisi olla saamelaisten itsensä määriteltävissä. Jos minä saisin päättää, minkälainen tämä laki olisi, se antaisi oikeudet saamelaiskäräjille määritellä se asia, ja sitten se tulisi jollain Ahvenanmaan tiedoksiantomenetelmällä meille omaan lakiin tiedoksi. Minä olisin paljon kunnianhimoisempi tästä, eli tavallaan, jos kysymys on siitä, mikä on minun määritelmäni, niin minun mielestäni sen ei pitäisi lähteä ylipäättänsäkään minusta. [Mikko Kärnän välihuuto] — Niin, mutta tämä kertoo tavallaan siitä, miten me olemme päätyneet tähän tilanteeseen ylipäättänsä. Minä ajattelen, että tämä järjestelmä on niin vinoutunut, että me olemme tällaisessa tilanteessa.

Mutta niin, vastaus kysymykseen: Ajattelen, että saamelaisilla pitäisi olla mahdollisuus itse määritellä se asia, ja heillä voisi olla sitten kahden kolmasosan enemmistön päätös taikka enemmistön päätös siitä asiasta. Tämä olisi se ideaalimaailma, missä minä toivoisin eläväni.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Edustaja Mäenpää.

## Pöytäkirjan asiakohta PTK 128/2022 vp

22.28 **Juha Mäenpää ps:** Arvoisa puheenjohtaja! Haluan edustaja Forsgrénille vastata, että nämä saamelaiset, keistä me nyt keskustelemme täällä, ovat kuitenkin suomalaisia. Jos teillä on noin kunnianhimoinen tavoite, niin eikö silloin kunnianhimoiseen tavoitteeseen kannattaisi laittaa sillä tavalla, että myös suomalaiset saavat täällä Suomessa määritellä, ketkä ovat suomalaisia? Pitääkö suomalaisilla olla niin, että saa suomalaisen statuksen, tällainen samanlainen kielipykälä, että isoisoäiti on puhunut alkuperäisenä kielenään suomea? Te astutte nyt miinaan, jos te lähдете ajamaan sitä, että saamelaiset saisivat kaikesta päättää itse. Ei kannata sinne asti mennä.

Nämä saamelaiset, keistä me nyt puhumme, ovat myös suomalaisia. He ovat meidän perustuslain alla, ja sitä myöten heidänkin lakinsa pitää olla sellainen, että siellä ei määraenemmistöllä tehdä tällaisia näin valtavia päätöksiä.

**Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne:** Edustaja Kulmuni, olkaa hyvä.

22.30 **Katri Kulmuni kesk:** Arvoisa puhemies! Otan puhemiehen neuvosta vaarin ja en puhu pitkästi. Haluan vain kommentoida edustaja Mäenpäälle. Siis saamelaiskäräjät ottavat tähän asiaan kantaa omassa kokouksessaan marraskuun lopussa. Julkisuudessa olleiden tietojen mukaan siis on arvioitu, että käräjien enemmistö olisi se, mikä tässä on ollut esillä, ja käräjien vähemmistö kuitenkin vastustaa tätä asiaa, mutta vähemmistö on huomattavan suuri. Ei tietenkään haeta yksimielisyyttä, mutta kyllä eduskunnassakin isoissa kysymyksissä haetaan mahdollisimman laajaa konsensusta. Se on aina arvo. Ja siksi tietenkin onkin tärkeää, että asiasta mahdollisimman laajasti pystytään keskustelemaan.

Ilmeisesti edustaja Hassi ei ole kuunnellut minun ensimmäistä asiaan liittyvää puheenvuoroani tänä päivänä, koska edelleen tuodaan esille sitä, että kielikriteerin laajentaminen nyt toisi meidät sitten samaan tilanteeseen Norjan ja Ruotsin kanssa. Mutta kun me tiedämme oikeuskäytännöstä ja todistelusta, että on ollut hyvin vaikea näyttää sitä kieltä todeksi, todistelu ei ole riittänyt, niin on tietenkin epäily siitä, että ei riittäisi, vaikka olisi neljäskin sukupolvi. Ja valitettavasti ero muihin Pohjoismaihin on kyllä se, että etenkin Norjassa on säädetty paikallista lainsäädäntöä, jossa on hyvin laajasti otettu huomioon ei vain saamelaiset, vaan myös Pohjois-Norjaan liittyviin moniin muihin asioihin, jotka heijastuvat myös paikallisiin norjalaisiin, on omaa lainsäädäntöä.

Ja kun tässä niin edustaja Kärnä kuin edustaja Forsgrén ovat tuoneet esille niitä näkökohtia, kuinka tämä ongelma olisi voitu ratkaista, niin itse kyllä luulen, että senkaltaisessa tilanteessa, jossa laajasti otetaan huomioon paikallisesti saamelaisten oikeudet ja sillä alueella myös muuten asuvat suomalaiset ja tehdään omaa lainsäädäntöä, varmasti saataisiin moni näistä kipupisteistä purettua, mitkä tähän jännitteeseen tilanteeseen nyt liittyvät, koska se huoli ihmisillä on, sivuutetaanko heidät nyt tosiasiaa kokonaan tästä keskustelusta, vaikka he pystyvät näyttämään asiakirjoilla ja kulttuurilla toteen sen, että ovat siellä vuosisatoja asuneet ja eläneet todeksi sitä historiallista kulttuuria läpi aikojen.

Arvoisa puhemies! Ei ehkä tämän enempää, kun kellokin jo tikittää.

Keskustelu päättyi ja asian käsittely keskeytettiin.